

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Jaroslava Vyčítalová

Zvláštnosti výslechu dětí

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Jiří Krupička, PhD.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 30. srpna 2021

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 137 691 znaků včetně mezer.

Jaroslava Vyčítalová

V Praze dne 30. srpna 2021

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala vedoucímu své diplomové práce, JUDr. Jiřímu Krupičkovi, PhD., za odborné vedení, cenné připomínky a trpělivost po celou dobu tvorby této práce. Dále bych ráda poděkovala policistům i sociálním pracovnícům za poskytnuté rozhovory a vhled do výslechové praxe výslechů dětských svědků a obětí.

Úvod	1
1 Vymezení základních pojmů	3
1.1 Dítě	3
1.2 Oběť a zvlášť zranitelná oběť	5
1.3 Viktimizace	7
1.4 Svědek	8
1.5 Výslech a výpověď	9
2 Právní úprava výsledku dítěte	13
2.1 Úmluva o právech dítěte	13
2.2 Směrnice 2012/29/EU	14
2.3 Trestní řád	15
2.3.1 Podání vysvětlení a další postupy před zahájením trestního stíhání	15
2.3.2 Poučení	17
2.3.3 Úprava dle § 102 TRŽ	18
2.3.3.1 Příbrané osoby	19
2.3.3.2 Opakovaný výslech	20
2.3.3.3 Pokládání otázek prostřednictvím OČTR	20
2.4 Zákon o obětech trestných činů	21
3 Zvláštnosti výsledku dítěte	24
3.1 Osoba dítěte	24
3.1.1 Vývoj dětské psychiky	24
3.1.1.1 Předškolní dětství	25
3.1.1.2 Mladší a starší školní dětství	26
3.1.1.3 Adolescence	27
3.1.2 Věrohodnost a tendence ke lhaní	27
3.1.3 Sugestibilita	31
3.1.4 Akomodační syndrom	32
3.2 Vnější aspekty	33
3.2.1 Osoba vyslychajícího	33
3.2.2 Speciální výslechové místnosti	36
3.2.3 Demonstrativní pomůcky	40
3.3 Průběh výsledku	42
3.3.1 Příprava výsledku a předvolání	43
3.3.2 Úvodní část – navázání psychologického kontaktu	44

3.3.3	Monolog a dialog	45
3.3.4	Ukončení výslechu	47
4	Hodnocení právní úpravy a výslechové praxe	49
4.1	Zhodnocení právní úpravy	49
4.1.1	Věková hranice	49
4.1.2	Právo na spravedlivý proces vs. ochrana dětského svědka	50
4.1.3	Role OSPODu	51
4.2	Identifikace problémových aspektů v praxi	52
4.2.1	Osoby podílející se na výslechu	52
4.2.2	Průběh výslechu	54
	Závěr	56
	Seznam zkratk	58
	Seznam použitých zdrojů	59
	Seznam příloh	60
	Příloha č. 1	61
	Příloha č. 2	69
	Abstrakt	82
	Summary	83

Úvod

Jako téma své diplomové práce jsem si zvolila problematiku výslechu dětí, a to především z toho důvodu, že mě účast dítěte v trestním řízení velice zajímá a vnímám ji jako aktuální téma z hlediska právní úpravy i aplikované kriminalistické praxe. Ve své práci se zaměřuji na výslech dítěte jako oběti a svědka trestného činu, neboť se dle mého názoru jedná o závažnou oblast výslechové praxe, kdy je velmi obtížné dosáhnout úspěšného výslechu, což může být především v případech dítěte jako jediného přímého svědka klíčové pro objasnění celého skutku. Výslech dětských svědků a obětí, respektive jejich ochrana, je taktéž mezi odbornou veřejností rezonujícím tématem ve vztahu k právu na spravedlivý proces obviněného a jeho možnosti ovlivňovat průběh výslechu a jeho zákonnost. Zároveň danou problematiku považuji mnohdy za podceňovanou, protože orgány činné v trestním řízení nereflktují fakt, že dítě není pouze „malý dospělý“ a je nutné k němu přistupovat jiným způsobem, jak ostatně presumuje i platná právní úprava.

Děti jsou s ohledem na jejich specifickou rozumovou, mravní a duševní vyspělost osobami vyžadujícími zvláštní přístup při provádění jednotlivých procesních úkonů v rámci celého průběhu trestního řízení. Z pohledu případné sekundární viktimizace a ovlivnění osoby dítěte v jejím budoucím životě hraje výslech zásadní roli, neboť se jedná o procesní úkon vyžadující od dítěte aktivní projev, při kterém mnohdy dochází k oživování vzpomínek na značně traumatizující situace.

Diplomová práce je rozdělena do 4 částí, které jsou dále členěny na jednotlivé kapitoly, body a podbody.

První část práce je věnována vymezení základních pojmů, se kterými tato práce pracuje, tedy pojmů dítě, oběť, zvláště zranitelná oběť, viktimizace, svědek, výslech a výpověď. S ohledem na to, že se jedná o termíny, které jsou používány různými vědními obory, jsou vymezeny tak, aby byl patrný jejich interdisciplinární charakter.

Ve druhé části práce se zaměřuji na právní úpravu výslechu dětí, a to na úrovni mezinárodní, evropské a především vnitrostátní, čemuž vždy odpovídá jedna kapitola. Kapitoly jsou pak dále děleny do bodů zabývajících se právní úpravou v konkrétních právních předpisech.

Třetí část práce je rozdělena do tří kapitol. První dvě kapitoly se zabývají specifickými rysy výslechu dětí, jednak s ohledem na osobnost dítěte, jednak se zaměřením na vnější aspekty výslechu. Třetí kapitola se zaměřuje na průběh výslechu z hlediska kriminalistických postupů.

Podrobněji je rozebírán psychický vývoj dítěte, tendence dětí ke lhaní, sugestibilitě, osoby účastníci se výslechu, výslechové místnosti a demonstrační pomůcky.

Čtvrtá část práce je zaměřena na zhodnocení platné právní úpravy a výslechové praxe, kdy se hodnocení opírá o rešerši dané problematiky a především o analýzu anonymizovaných řízených rozhovorů provedených se sociálními pracovníky a policisty obvodního oddělení působících v rámci Pardubického kraje. Jednotlivé otázky rozhovorů jsou koncipovány tak, aby z obsahu odpovědí na ně bylo možné identifikovat problémové aspekty výslechu dětí, zhodnotit platnou právní úpravu a navrhnout její vylepšení či poskytnout podkladová data pro vypracování metodiky výslechu dětí v postavení svědka.

Cíle diplomové práce jsem si stanovila následujícím způsobem. Prvním cílem je podat čtenáři ucelený soubor informací týkajících se zvláštností výslechu dětí jako svědků a obětí trestného činu, a to především za využití popisné metody na základě podkladů v podobě odborných knih, časopisů, judikatury a právních předpisů. Druhým cílem je zhodnotit platnou právní úpravu výslechu dětí, identifikovat problémové aspekty výslechu dětí v praxi a navrhnout možnosti jejich řešení a eliminace. K dosažení tohoto cíle je využívána metoda dotazování prostřednictvím řízených rozhovorů, následovaná kritickou analýzou provedených rozhovorů.

1 Vymezení základních pojmů

V úvodu své práce považuji za nutné vymezit základní pojmy vztahující se k práci, a to konkrétně pojmy dítě, oběť a zvláště zranitelná oběť, viktimizace, svědek, výslech a výpověď. S ohledem na to, že se jedná o pojmy, se kterými pracuje více vědních oborů, především trestní právo, kriminalistika a psychologie, je v následujících kapitolách zohledněn jejich interdisciplinární charakter.

1.1 Dítě

S pojmem dítě se setkáváme v mezinárodních dokumentech i ve vnitrostátních a unijních právních předpisech. Jednotlivé prameny mnohdy pojem vůbec nevymezují, což se jeví jako paradoxní vzhledem k tomu, že v nich jsou obsažena práva, případně komplexní právní instituty, které mají reflektovat slabší postavení nedospělého jedince a poskytovat mu na jeho základě vyšší stupeň ochrany. Právní prameny, které pojem dítě definují, většinou pracují pouze s horní věkovou hranicí a nestanovují počáteční okamžik, od kterého lze dítě považovat za subjekt práva.¹

V českém právním řádu není na ústavní úrovni pojem dítě definován, a je proto nezbytné vždy hledat jeho vymezení v jednotlivých právních předpisech, přičemž pokud vymezení neobsahují, vychází se z Úmluvy o právech dítěte, přijaté dne 20. listopadu 1989 v New Yorku, dle které se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.² Pro celistvost tohoto vymezení je třeba pracovat taktéž se zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský zákoník“ nebo „OZ“), který stanovuje, že plně svéprávným se člověk stává zletilostí a že zletilosti se nabývá dovršením osmnáctého roku věku.³

V zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní zákoník“ nebo „TZ“) je ve výkladových ustanoveních vymezeno, že dítětem se rozumí každá osoba mladší osmnácti let, pokud trestní zákoník nestanoví jinak.⁴ Trestní zákoník stanoví jinak v případech, kdy je spatřován zájem na vyšší míře ochrany nejmladších dětí před trestněprávně relevantními společensky škodlivými činy. Ve skutkových podstatách jednotlivých trestných činů se proto vedle dítěte pracuje dále s kategoriemi dítě mladší patnácti

¹ SCHÖN, Monika. Koho české právo rozumí pod pojmem dítě. *Právo a rodina*. 2013, 15(3), str. 5-10.

² Čl. 1 sdělení č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „Úmluva o právech dítěte“ nebo „Úmluva“).

³ § 30 OZ.

⁴ § 126 TZ.

let⁵ a dítě mladší tří let,⁶ přičemž se zpravidla jedná o znaky kvalifikované skutkové podstaty předmětného trestného činu.⁷

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o soudnictví ve věcech mládeže“ nebo „ZSVM“) vymezuje pro účely trestního práva mládeže věkovou kategorii mládeže, jenž zahrnuje děti i mladistvé.⁸ Dítětem se ve smyslu tohoto zákona rozumí dítě mladší 15 let⁹, mladistvým poté ten, kdo v době spáchání trestného činu dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku.¹⁰

Taktéž zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, obsahuje vlastní vymezení pojmu dítě, a to jako osoby nezletilé. Zákon dále stanovuje, že v případě, kdy nezletilé dítě nabude plné svéprávnosti, je mu poskytována sociálně-právní ochrana pouze v omezeném rozsahu a vždy musí být respektována vůle takového dítěte.¹¹

Z hlediska vývojové psychologie lze období dětství rozdělit na základě psychického vývoje a věku dětí do několika skupin charakteristických specifickými atributy:

- kojenecké období (do 1 roku)
- rané dětství (do 3 let)
- předškolní dětství (do 6/7 let)
- mladší školní dětství (do 11/12 let)
- starší školní dětství (do 14/15 let)
- adolescence (do 18/21 let).¹²

Pro kriminalistiku jako vědní obor je trestněprávní vymezení pojmu dítěte stěžejní, avšak ne jediné kritérium, které lze vnímat spíše jako stanovení mantinelů pro pojímání dítěte v kriminalistické rovině.

Pro potřeby této práce, s ohledem na její zaměření na zvláštnosti výslechu dětí jako svědků a obětí trestné činnosti, bude pro další části této práce rozhodující vymezení dítěte jako osoby mladší osmnácti let věku.

⁵ Srov. § 42 písm. i), § 185 odst. 2 písm. a), § 186 odst. 5 písm. a), § 187 odst. 1 TZ.

⁶ Srov. § 195 odst. písm. a) trestního zákoníku.

⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. Velké komentáře, str. 1344-1350.

⁸ § 2 odst. 1 písm. a) ZSVM.

⁹ § 2 odst. 1 písm. b) ZSVM.

¹⁰ § 2 odst. 1 písm. c) ZSVM.

¹¹ § 2 odst. 1 ZSPOD.

¹² PAULÍK, Karel. *Základy vývojové psychologie*. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2005, str. 39-40.

1.2 Oběť a zvlášť zranitelná oběť

Vzhledem k tomu, že se diplomová práce zaměřuje na výsledch dítěte v procesním postavení svědka a poškozeného, je nutné vymezit i s tím úzce spjatý pojem oběti trestného činu.

Zákon č. 45/2013 Sb. o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o obětech trestných činů“ nebo „ZOTČ“) vymezuje oběť jako fyzickou osobu, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil.¹³ Z ustanovení plyne, že obětí může být pouze fyzická osoba, a to z toho důvodu, že právnická osoba jakožto umělý, právně vykonstruovaný subjekt, není schopna vnímat útrapy jí způsobené trestným činem, ani u ní nemůže docházet k sekundární viktimizaci.¹⁴ Vymezení oběti pouze jako fyzické osoby je v souladu se směrnicí 2012/29/EU, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu.¹⁵

Laická veřejnost i některé texty rádoby odborného charakteru často zaměňují oběť s poškozeným, ačkoliv je poškozený v pozitivním právu vymezen od oběti odlišně, a ne vždy se proto osoba nacházející se v postavení oběti považuje zároveň za poškozeného. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní řád“ nebo „TŘ“) oběť nijak nevymezuje, avšak definuje nám poškozeného, a to jako toho, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo toho, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil.¹⁶

Při porovnání zákonného vymezení oběti a poškozeného je patrné, že dikce obou ustanovení je podobná, ale ne zcela shodná. Pro to, aby byla osoba považována za oběť, není nutný vznik majetkové škody, nemajetkové újmy nebo bezdůvodného obohacení. Z tohoto hlediska je pojem oběti širší než pojem poškozeného, neboť postačuje, aby trestný čin skončil ve stádiu přípravy či pokusu, tedy není nezbytné jeho dokonání.¹⁷ Na druhou stranu obětí nemůže být právnická osoba, přičemž tato může být a často i bývá poškozeným v trestním řízení. Zjednodušeně lze říct, že v případě, kdy se hovoří o poškozeném, je jím primárně myšlen subjekt, resp. strana trestního řízení, která je nositelem konkrétních procesních práv a povinností. Oběť je oproti tomu pojímána především jako subjekt zvláštní péče poskytované

¹³ § 2 odst. 2 ZOTČ.

¹⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vyd. Praha: Leges, 2014, str. 28.

¹⁵ Srov. čl. 2 odst. 1. písm. a) směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu.

¹⁶ § 43 odst. 1 trestního řádu.

¹⁷ JELÍNEK, Jiří a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. Op. cit., str. 31.

státem, kterému náleží konkrétní práva (stanovená především zákonem o obětech trestných činů) zajišťující, aby s ním bylo zacházeno šetrně s ohledem na způsobenou újmu a nedocházelo tak k sekundární viktimizaci, případně aby mu byla nabídnuta a poskytnuta pomoc od státu.¹⁸

Zákon o obětech trestných činů vymezuje také specifickou kategorii obětí označených jako zvlášť zranitelné oběti:

- dítě,
- osoba, která je vysokého věku nebo je postižena fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem nebo smyslovým poškozením, které ve spojení s různými překážkami může bránit plnému a účelnému uplatnění této osoby ve společnosti ve srovnání s jejími ostatními členy,
- oběť trestného činu obchodování s lidmi nebo trestného činu teroristického útoku,
- oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, trestného činu, který zahrnoval násilí či pohrůžku násilím, trestného činu spáchané z diskriminačních důvodů nebo oběť trestného činu spáchaného ve prospěch teroristické skupiny, jestliže je v konkrétním případě zvýšené nebezpečí vzniku druhotné újmy.¹⁹

Zavedení speciální kategorie zvlášť zranitelných obětí má své opodstatnění, neboť se jedná o osoby, které jsou více ohroženy nebezpečím vzniku druhotné újmy nebo zastrašováním ze strany pachatele. Zákon těmto osobám za účelem snížení rizika následné viktimizace přiznává zvláštní práva nebo rozšiřuje rozsah práv, která jinak přísluší všem obětem.²⁰

Pro úplnost je třeba uvést, že zákon o obětech trestných činů vymezuje i oběť nepřímou²¹, která však pro potřeby této práce není relevantní.

Hlavním vědním oborem zkoumajícím otázky týkající se oběti je viktimologie, avšak poznatky o oběti mají značný význam i z hlediska objasňování trestných činů, a tak se studiem oběti zabývá částečně i kriminalistika. Kriminalistická viktimologie pracuje s užším vymezením oběti, než jaké je uvedeno v zákonné definici, neboť oběti rozumí pouze fyzickou osobu, které byla trestným činem způsobena újma na životě, zdraví, majetku, cti či jiných

¹⁸ JELÍNEK, Jiří a GRÍVNA, Tomáš. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012, str. 25.

¹⁹ § 2 odst. 4 ZOTČ.

²⁰ JELÍNEK, Jiří a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. Op. cit., str. 34.

²¹ § 2 odst. 3 ZOTČ: „Byla-li trestným činem způsobena smrt oběti, považují se, utrpěli-li v důsledku smrti oběti újmu, za oběť též příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner, druh nebo osoba, které oběť ke dni své smrti poskytovala nebo byla povinna poskytovat výživu.“

právech. Z hlediska kriminalistiky je tedy nutné, aby fyzické osobě byla způsobena konkrétní újma, jinými slovy, aby došlo k objektivně vzniklému zhoršení stavu oběti.²²

1.3 Viktimizace

S ohledem na to, že speciální právní úprava výsledku dětských obětí si klade, mimo jiné, za cíl zamezit prohloubení primární újmy a vzniku újmy druhotné, považují za nezbytné si vymežit, co se pod těmito termíny skrývá.

Viktimizaci lze obecně označit jako „*proces poškozování a způsobování újmy, čímž se fakticky z jedince stává oběť určitého trestného činu.*“²³ Tento proces však nelze omezit pouze na bezprostřední důsledky trestného činu jako takového, ale je nutné na viktimizaci nahlížet v širším kontextu jako na svébytný proces, který přesahuje časový rámec trestného činu. Viktimizace se zpravidla dělí na tři fáze, a to primární, sekundární a terciální.

Primární viktimizace je újmou, která vzniká v přímé návaznosti na jednání pachatele a je tedy důsledkem trestného činu. Újma takto vzniklá může být újmou duševní, fyzickou či finanční. Sekundární viktimizace je újma vznikající na základě reakce bezprostředního sociálního okolí oběti, chování formálních institucí a orgánů činných v trestním řízení (dále jen „OČTR“). Na rozdíl od primární újmy má újma sekundární vždy charakter duševních ran, které jsou v teorii zobecňovány do tří pocitů – pocit nespravedlnosti, nedůstojnosti a izolace. Jednotlivé pocity mohou být v oběti vyvolány mnoha okolnostmi, a to jednotlivě nebo i v souhrnu. Mezi nejzásadnější faktory patří pocit nedostatečné informovanosti, vyšetřování pachatele na svobodě, zájem o oběť pouze jako o zdroj informací, necitlivě vedený výslech, nevhodná reakce okolí, vyhýbání se oběti, vnímání oběti jako spoluviníka, ožívování nepříjemných vzpomínek a další okolnosti negativně působící na psychiku oběti. Terciální viktimizace je stavem, kdy se oběť není schopna přiměřeně vyrovnat s újmou, která jí byla způsobena pachatelem, případně reakcí jejího okolí, přestože objektivně došlo k odškodnění, nápravě či uzdravení. Psychika oběti se v důsledku prožité traumatické situace významně změní a může ovlivnit i původní kariérní či životní směřování jedince. Tato fáze je velmi individuální, neboť je odrazem osobnostního založení oběti.²⁴

Ačkoliv každá oběť reaguje na traumatizující zážitek jiným způsobem, je možné na základě zkušeností vymežit skupiny osob, které jsou ke vzniku druhotné újmy náchylnější a je

²² MUSIL, Jan, KONRÁD, Zdeněk a SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika*. 2., přeprac. a dopl. vyd. Praha: C. H. Beck, 2004, str. 66.

²³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, str. 102.

²⁴ *Ibidem*, str. 102-104.

proto na místě poskytnout jim zvýšenou ochranu. Tyto skupiny jsou vymezeny v mezinárodních dokumentech (např. doporučení Rady Evropy), kdy jejich obsah převzala i naše vnitrostátní úprava, a to konkrétně v zákoně o obětech trestných činů (viz 1.2).²⁵

1.4 Svědek

Trestní řád pojem svědka nedefinuje, pouze stanovuje jeho práva a povinnosti. Na základě výkladu § 97 TR je však možné svědka vymežit jako fyzickou osobu rozdílnou od osoby obviněného, která není zastupitelná osobou jinou, a to proto, že sama bezprostředně vnímala svými smysly skutečnosti důležité pro trestní řízení, a byla vyzvána OČTŘ, aby o těchto skutečnostech vypovídala.²⁶

V teorii i praxi je možné rozlišovat svědka ve formálním a materiálním smyslu. Svědkem v materiálním smyslu je fyzická osoba, která vnímala svými smysly skutečnosti, které jsou důležité pro trestní řízení, a může o nich vypovídat, bez ohledu na to, zda k tomu byla OČTŘ vyzvána. Na rozdíl od toho svědkem ve formálním smyslu je fyzická osoba, která byla vyzvána k výpovědi, a má tedy práva a povinnosti dle trestního řádu, bez ohledu na to, zda skutečnosti důležité pro trestní řízení opravdu vnímala a může o nich vypovídat.²⁷

Trestní řád výslovně nestanoví podmínky svědecké způsobilosti, svědkem tak může být i osoba trestně neodpovědná, cizí státní příslušník, osoba bez státní příslušnosti, dítě nebo osoba s fyzickými či psychickými indispozicemi. V případě pochybnosti o schopnostech svědka vnímat skutečnosti nebo vnímané skutečnosti následně reprodukovat, by měl OČTŘ své pochybnosti vhodně položenými otázkami rozptýlit, pokud však pochybnosti přetrvávají, je vhodné nechat vyšetřit duševní stav svědka prostřednictvím znalce, v některých případech postačí i vyjádření psychiatra.²⁸ Pokud by znalecký posudek ukázal, že svědek není schopen vnímat objektivní realitu či vypovídat, nelze jej jako svědka vyslechnout, popřípadě je nutné od dalšího výslechu svědka upustit.²⁹

²⁵ MATOUŠKOVÁ, Ingrid. *Aplikovaná forenzní psychologie*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada), str. 256.

²⁶ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vyd. Praha: Leges, 2018, str. 405.

²⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013. Velké komentáře, str. 1431.

²⁸ Srov. § 118, § 105 odst. 1 TR.

²⁹ MUSIL, Jan, KRATOCHVÍL, Vladimír a ŠÁMAL, Pavel. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 430-431.

1.5 Výslech a výpověď

Výslech je pojmem, se kterým pracuje trestní právo, občanské právo³⁰ i právo správní.³¹ Pro potřeby této práce je však stěžejní si nastínit výslech z pohledu práva trestního, a především z hlediska kriminalistického.

Musil a kolektiv výslech vymezují jako: „*kriminalistickou metodu, kterou na základě zákona získávají formou výpovědi kriminalisticky a právně významné informace z paměťových stop obsažených ve vědomí vyslychaných osob, za přísného dodržování zákonem daných práv a povinností vyslychaného i vyslychajícího.*“³²

Dle Pješčaka je výslech: „*samostatnou metodou kriminalistické praktické činnosti a trestněprocesním úkonem, který je určován aktivní činností vyslychajícího a je zaměřen k tomu, aby výpovědi vyslychaného byly získány úplné a věrohodné poznatky o vyšetřované události.*“³³

Z obou výše uvedených definic lze vyvodit hlavní cíl výslechu, a to získání výpovědi obsahující kriminalisticky a právně relevantní informace o vyšetřované události za účelem zjištění skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti.³⁴

Výpověď je sdělení vyslychané osoby učiněné v průběhu výslechu před zákonem pověřeným subjektem, které se dokumentuje dle příslušných právních předpisů. Formování výpovědi se uskutečňuje v několika etapách. Nejprve probíhá etapa získání, shromáždění a zpracování informace, poté etapa podržení a přepracování informace, která je následována etapou vybavení a reprodukování informace. Proces formování výpovědi je zakončen převzetím, přepracováním a procesním zachycením informace vyslychajícím.³⁵ Zjednodušeně lze tedy říct, že výpověď je výsledným produktem výslechu.³⁶ Výpověď je velmi častým a v případě její pravdivosti a dostatečného rozsahu taktéž hodnotným důkazem, neboť bývá mnohdy jediným nositelem informací relevantních pro objasnění konkrétní trestné činnosti.

V kriminalistické praktické činnosti se na základě různých kritérií rozlišují jednotlivé kategorie a druhy výslechů. Z hlediska právní úpravy, především trestního řádu, je důležitá klasifikace výslechů dle procesního postavení vyslychané osoby, přičemž se rozeznává:

- vyžadování potřebných vysvětlení [§ 158 odst. 3 písm. a) TŘ],

³⁰ Např. § 126, § 131 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

³¹ Např. § 55 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů.

³² MUSIL, Jan, KONRÁD, Zdeněk a SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika*. Op. cit., str. 327.

³³ PJEŠČAK, Ján. *Kriminalistika: učebnice pro právnické fakulty*. 2. přepr. vyd. Praha: Naše vojsko, 1986, str. 160.

³⁴ PORADA, Viktor. *Kriminalistika: (úvod, technika, taktika)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 246.

³⁵ MUSIL, Jan, KONRÁD, Zdeněk a SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika*. Op. cit., str. 328.

³⁶ KONRÁD, Zdeněk, NĚMEC, Miroslav a NOVOTNÝ, František. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008, str. 15.

- výslech svědka (§ 97 - § 104, § 55 odst. 2 TŘ),
- výslech znalce (§ 108 TŘ),
- výslech podezřelé zadržené osoby (§ 76 odst. 5 TŘ),
- výslech obviněného (§ 90 - § 95 TŘ),
- výslech obžalovaného (§ 207 - § 208 TŘ).³⁷

Dalším z kritérií důležitým pro zvolení vhodné taktiky výslechu, na základě kterého lze výslechy klasifikovat, je vztah vyslychané osoby k vlastní výpovědi, kdy se rozlišuje:

- výslech osob, které chtějí vypovídat pravdu a jejichž úmysl se kryje s nastalým následkem,
- výslech osob, které chtějí vypovídat pravdu, avšak úmysl se z některých objektivních nebo subjektivních důvodů s nastalým následkem nekryje,
- výslech osob, které nechtějí vypovídat pravdivě.³⁸

Kategorizace výslechů není čistě teoretickou potřebou, nýbrž reflektuje zvláštnosti jednotlivých druhů výslechů, majících zásadní dopad na procesní práva vyslychané osoby, na zvolení správné taktiky výslechu a na celkově úspěšné provedení výslechu.

Kriminalistická praxe zpravidla rozděluje výslech na několik stádií, a to zejména na:

- přípravu výslechu (analytická a syntetická fáze),
- úvodní část,
- stádium souvislého líčení – monolog,
- stádium otázek a odpovědí – dialog.

Součástí analytické fáze přípravy výslechu je rozbor znalostí, schopností a psychického stavu vyslychajícího, osobnosti vyslychaného a dosud nashromážděných informací. Tato fáze je důležitá pro to, aby vyslychající zhodnotil, zda jeho momentální psychický stav a působící negativní vlivy umožňují, aby vedl výslech. Dále poskytuje vyslychajícímu prostor, aby si na základě podrobného studia spisového materiálu utvořil úsudek o osobě vyslychané, vymezil fakta a vztahy mezi fakty a v neposlední řadě identifikoval rozpory a mezery v nashromážděných materiálech.

Syntetická fáze je vyvrcholením přípravy budoucího výslechu, ve které se využívají informace získané v analytické části k modelaci konkrétního plánu a průběhu výslechu. Syntetickou fází lze dále dělit na část obecnou a zvláštní. V obecné části syntetické fáze se určuje forma, předmět a cíl výslechu, zařazení výslechu do vyšetřování, místo výslechu, jakým

³⁷ MUSIL, Jan, KONRÁD, Zdeněk a SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika*. Op. cit., str. 327.

³⁸ KONRÁD, Zdeněk, NĚMEC, Miroslav a NOVOTNÝ, František. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*. Op. cit., str. 8.

způsobem bude zajištěna přítomnost nezbytných osob, a další body pro provedení výslechu nezbytné. Zvláštní část syntetické fáze obsahuje zejména činnosti směřující k vypracování plánu a organizačního zajištění výslechu.³⁹

Úvodní stádium výslechu slouží ke splnění formálních náležitostí výslechu, jako je ověření totožnosti vyslychaného či poučení o právech a povinnostech vyslychaného dle jeho procesního postavení. Dále je toto stádium důležitým úsekem pro zjištění postoje vyslychaného, dotvoření úsudku vyslychajícího o vyslychaném, a zejména pro formování psychologického kontaktu mezi vyslychajícím a vyslychaným. Vytvoření psychologického kontaktu je stěžejním okamžikem pro následující průběh výslechu, neboť na něm záleží vyvolání, resp. posílení zájmu vyslychaného podat pravdivou a komplexní výpověď. K tomu, aby byl navázán psychologický kontakt, napomáhá korektní vystupování vyslychajícího i ostatních osob podílejících se na přípravě výslechu, zahrnující vhodnou formu zajištění přítomnosti vyslychaného, kultivované vyjadřování, dostatečnou úpravu zevnějšku a snahu o pochopení situace svědka a jeho rodiny. Závěrem úvodní části je vhodné dotázat se vyslychaného, zda rozumí, co je předmětem výslechu, obsahu poučení o právech a povinnostech a zda využije práva odepřít výpověď.

Stádium souvislého líčení, tedy monolog, počíná výzvou vyslychajícího k tomu, aby vyslychaný vypověděl vše, co je mu o věci, jež je předmětem výslechu, známo. Vyslychaný tak může sám, aniž by byl svázán rámcem konkrétních otázek, vypovědět vše o tom, co sám svými smysly vnímal, co zjistil od jiných osob, případně jaké jsou jeho domněnky. Toto stádium by mělo být spontánní a otázky by proto měly být vyslychajícím kladeny pouze pro usměrnění proudu myšlenek vyslychaného zpět k tématu. Monolog vyslychaného dává vyslychajícímu prostor pro to, aby se seznámil s postojem vyslychaného k dané věci a se subjektivními podmínkami vyslychaného, které byly dány v době, kdy došlo k projednávanému skutku. Vyslychající pak může na základě monologu vyvodit, zda je zde možnost další interpretace dosud nashromážděných důkazů a učinit závěr o vztahu vyslychaného k projednávané věci a k ní zainteresovaným osobám. Nedílnou součástí souvislého líčení je i průběžná analýza výpovědi vyslychajícím, která je sice uplatňována ve všech stádiích výslechu, avšak v tomto stádiu v nejvyšší míře. Jedná se o taktický, analyticko-syntetický postup, jenž umožňuje vyslychajícímu primárně identifikovat rozpory ve výpovědi, případně rozpory výpovědi

³⁹ MUSIL, Jan, KONRÁD, Zdeněk a SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika*. Op. cit., str. 328-330.

s nashromážděnými informacemi, učinit závěr, zda chce vyslýchaný podat pravdivou a úplnou výpověď, a zvolit vhodný taktický postup pro další průběh výslechu.⁴⁰

Po monologu následuje stádium otázek a odpovědí, tedy dialog, během kterého dochází k doplnění souvislého líčení vyslýchaného. V tomto stádiu je umocněna aktivní role vyslychajícího, který se snaží prostřednictvím otázek, na které vyslýchaný odpovídá, případně předložením důkazů, výpověď upřesnit, konkretizovat a prověřit. Na základě výslechové situace jsou aplikovány taktické postupy napomáhající k překonání subjektivních nedostatků reprodukce a chybných vzpomínek, nebo k odhalení a překonávání důvodů, které vyslýchaného vedou ke lživé výpovědi.⁴¹

Z hlediska trestního práva procesního nacházíme právní úpravu výslechu v V. hlavě trestního řádu, nazvané jako „Dokazování“. Dokazování je velice důležitou částí trestního řízení, neboť právě v ní OČTŘ získávají informace nutné k rekonstrukci skutku (předmětu řízení). Informace neboli skutečnosti, které mají být zjištěny, se označují jako předmět důkazu, přičemž k tomu, aby byly tyto skutečnosti poznány, OČTŘ využívají důkazní prostředky, mezi které patří mimo jiné i výslech obviněného, svědka či znalce.⁴²

V neposlední řadě je třeba zmínit, že výslechem se zabývá taktéž forenzní psychologie, která přitom navazuje na kriminalistické pojetí výslechu. Výslech pojímá jako interakci vyslychajícího s vyslychaným za podmínek utvářených specifickou výslechovou situací a zároveň jako vnitřní proces utváření výpovědi, tedy výsledného produktu výslechu. Forenzní psychologie se zaměřuje především na psychické procesy odehrávající se během výslechu ve vědomí vyslychaného i vyslychajícího, na základě nichž formuje doporučení, metody a postupy pro úspěšné a hodnotné provádění výslechů. Psychologické poznatky jsou užitečné pro pochopení psychických jevů odehrávajících se ve vědomí vyslychaného a na základě toho vhodně zvolené kriminalistické taktiky a metody výslechu. Především u výslechu dětí je vhodné, aby byl vyslychající obeznámen a orientoval se ve vývojových odlišnostech dětí různého věku i různé rozumové vyspělosti, které ovlivňují projev dítěte, obsah jeho výpovědi a nonverbální projevy.⁴³

⁴⁰ KONRÁD, Zdeněk, NĚMEC, Miroslav a NOVOTNÝ, František. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*. Op. cit., str. 12-13.

⁴¹ Ibidem.

⁴² JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. Op. cit., str. 363-367.

⁴³ SPURNÝ, Joža. *Psychologie výslechu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, str. 23.

2 Právní úprava výslechu dítěte

Výslech dětí a ochrana jejich osoby představuje rozsáhlou problematiku, kterou se zabývá nebo přímo upravuje množství vnitrostátních a unijních právních předpisů a mezinárodních dokumentů. Za základní východisko je nutné považovat právě mezinárodní dokumenty a unijní předpisy, které určují rámec toho, jakým způsobem může být výslech dětí a otázky s tím související upraveny na úrovni vnitrostátní. Zákonnou úpravu představuje poté především trestní řád a zákon o obětech trestných činů.

2.1 Úmluva o právech dítěte

Úmluva o právech dítěte je základním mezinárodním dokumentem upravujícím práva dětí. Dle extenzivního výkladu Ústavního soudu ČR je jakožto úmluva upravující lidská práva a svobody dokonce i součástí ústavního pořádku, tedy právním pramenem nejvyšší právní síly.⁴⁴ Ustanovení obsažená v této Úmluvě je tudíž nutné považovat za ústavní imperativ a východisko pro související právní úpravu v zákonech a dalších právních předpisech.

Za stěžejní v oblasti výslechu dětí považují ustanovení čl. 3 odst. 1 Úmluvy, které stanoví, že zájem dítěte musí být primárním hlediskem, mimo jiné, při jakékoli činnosti soudů, správních orgánů a zákonodárných sborů.⁴⁵ Ačkoliv Úmluva přesně vymezuje orgány, pro jejichž činnost má být zájem dítěte stěžejním kritériem, dle mého názoru by se mělo toto ustanovení vztahovat na činnost všech veřejných orgánů. Například státní zastupitelství, přestože se jedná o orgán moci výkonné, není možné považovat za správní orgán, přičemž však i pro jeho činnost nejen v trestním řízení by měl být zájem dítěte na prvním místě.⁴⁶

Dalším důležitým milníkem je zcela jistě přijetí Opčního protokolu k Úmluvě týkajícího se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie, který v čl. 8 poukazuje na zranitelnost dětí a ukládá státům, aby byly do trestního řízení zařazeny instituty a práva zajišťující zdraví, bezpečnost a reintegraci dětských obětí.⁴⁷

Přestože Úmluva bezprostředně neupravuje výslech dětí v postavení svědka, resp. oběti, můžeme v ní najít mnoho ustanovení, která se dotýkají postavení dítěte jako pachatele provinění či činu jinak trestného a limitují zacházení s ním.⁴⁸

⁴⁴ Nález Ústavního soudu Pl. ÚS 36/01, ze dne 25. června 2002.

⁴⁵ Čl. 3 odst. 1 Úmluvy.

⁴⁶ KOCOUREK, Jiří a ZÁRUBA, Jan. *Zákon o soudech a soudcích; Zákon o státním zastupitelství*. 2. dopl. a přepr. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2004, str. 391.

⁴⁷ Čl. 8 sdělení č. 74/2013 Sb. m. s., o sjednání Opčního protokolu k Úmluvě o právech dítěte, týkajícího se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie (dále jen „Opční protokol k Úmluvě“).

⁴⁸ Srov. čl. 37, čl. 40 Úmluvy.

2.2 Směrnice 2012/29/EU

Tak jako u jiných právních institutů ani při výslechu dětí nesmíme zapomenout na skutečnost, že je Česká republika členem EU a jsou tak pro ni závazné i právní předpisy EU. Mezi nejvýznamnější právní předpis EU na poli výslechu dětských obětí patří směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu (dále jen „směrnice o obětech trestných činů“ nebo „směrnice“), k jejíž transpozici a implementaci mělo členskými státy dojít do 16. listopadu 2015. Cílem předmětné směrnice je zajistit, aby se obětem trestných činů dostalo potřebných informací, ochrany a podpory a mohly se účastnit trestního řízení. Směrnice přitom klade speciální důraz na dětské oběti, kdy mají být vždy zohledněny individuálně posuzované zájmy dítěte ve vztahu k jeho věku, vyspělosti, názorům a obavám.⁴⁹

Na základě směrnice má být obětem trestných činů poskytována ochrana před sekundární či opakovanou viktimizací, a to i tak, že některým skupinám obětí⁵⁰ bude poskytována zvláštní ochrana během trestního řízení, spočívající zejména v těchto opatřeních:

- možnost vypovídat v prostorách upravených či přizpůsobených výslechu obětí,
- možnost vypovídat před vyškolenými odborníky,
- možnost vypovídat před stejnými osobami, pokud to neodporujeme výkonu spravedlnosti,
- možnost obětí sexuálního násilí, násilí na základě pohlaví či v úzkém svazku vypovídat před osobami stejného pohlaví,
- možnost vypovídat při soudním jednání bez osobní přítomnosti v soudní síni,
- zamezení výslechů o soukromém životě bez přímé souvislosti s trestným činem,
- možnost konat slyšení bez přítomnosti veřejnosti.⁵¹

V případě, že je obětí dítě, má být členskými státy zajištěno mimo výše uvedené také následující:

- zohlednění věku a vyspělosti dětské oběti při jejím výslechu,⁵²
- možnost nahrávání výpovědí dětské oběti pomocí audiovizuálních prostředků a jejich využití jako důkazu během trestního řízení.⁵³

Dále směrnice klade nároky na úředníky, soudce, státní zástupce, advokáty a osoby poskytující služby pro podporu oběti či restorativní justice, kteří mohou přijít do kontaktu

⁴⁹ Čl. 1 směrnice o obětech trestných činů.

⁵⁰ V české právní úpravě označených jako zvlášť zranitelné oběti.

⁵¹ Čl. 23 směrnice o obětech trestných činů.

⁵² Čl. 10 směrnice o obětech trestných činů.

⁵³ Čl. 24 směrnice o obětech trestných činů.

s obětí trestného činu. Tyto osoby by měly být proškoleny obecně i speciálně tak, aby se zvýšilo jejich povědomí o potřebách oběti a mohly s ní zacházet s respektem, profesionálně a bez jakékoli diskriminace.⁵⁴

Směrnice byla v České republice provedena především zákonem o obětech trestných činů a trestním řádem, přičemž nedostatky dosavadních znění těchto zákonů měly být odstraněny jejich novelou, zákonem č. 56/2017 Sb.

2.3 Trestní řád

Trestní řád je základním právním pramenem v otázkách trestního řízení, tedy i výslechu svědků. Úpravu výslechu můžeme najít v V. hlavě trestního řádu, označené jako „Dokazování“, kdy výslech svědků upravuje oddíl druhý (§ 101 – § 103 TR). Trestní řád obsahuje obecná a speciální ustanovení týkající se výslechu svědků. Při výslechu dětí je nutné mít na zřeteli i ustanovení obecná, neboť speciální ustanovení vztahující se k výslechu dětí neupravují zcela všechny jeho aspekty.

Trestní řád vedle výslechu používá taktéž termín podání vysvětlení, které se však od výslechu liší pouze procesně, z kriminalistického pohledu spadají pod definici výslechu oba tyto úkony.

2.3.1 Podání vysvětlení a další postupy před zahájením trestního stíhání

Podání vysvětlení je jednou z forem objasňování a prověřování skutečností nasvědčujících spáchání trestného činu, kterou policejní orgán provádí před zahájením trestního stíhání⁵⁵ na základě podnětu k zahájení úkonů trestního řízení.⁵⁶ Jedná se o požadavek policejního orgánu kladeného na fyzickou, případně právnickou osobu, aby se dostavila k podání vysvětlení na určené místo a vylíčila, co relevantního vnímala pro objasnění skutečností nasvědčujících spáchání trestného činu.

Pokud je vysvětlení vyžadováno od nezletilého, musí policejní orgán o úkonu dopředu informovat zákonného zástupce nebo opatrovníka, vyjma případů, kdy provedení úkonu nelze odložit a vyrozumění těchto osob nelze zajistit.⁵⁷ Ačkoliv tak trestní řád explicitně nestanovuje, Nejvyšší soud dovodil, že je povinností policejního orgánu nejen vyrozumět zákonného zástupce o tom, že od nezletilého bude požadováno vysvětlení, ale také mu umožnit, aby byl

⁵⁴ Čl. 25 směrnice o obětech trestných činů.

⁵⁵ V první fázi přípravného řízení, které se označuje jako prověřování.

⁵⁶ Nejčastějšími podněty k zahájení úkonů trestního řízení bývají trestní oznámení, případně podněty státního zástupce nebo policejního orgánu.

⁵⁷ Srov. § 158 odst. 5 TR.

podání vysvětlení přítomen. Dle Nejvyššího soudu je účelem povinnosti policejního orgánu dle § 158 odst. 5 TŘ ochrana zájmů dítěte, protože je logickou konsekvencí této povinnosti též umožnit zákonnému zástupci být podání vysvětlení dítěte přítomen. Odepřít přítomnost zákonnému zástupci může policejní orgán pouze ve výjimečných případech, kdy to okolnosti projednávané věci vylučují, např. obava, že by nezletilý vysvětlení v přítomnosti rodiče nepodal.⁵⁸

Na rozdíl od výslechu, o kterém se pořizuje protokol, je vysvětlení zachyceno v úředním záznamu, který slouží státnímu zástupci a obviněnému ke zvážení případného pozdějšího výslechu osoby, která vysvětlení podala.⁵⁹

Trestní řád umožňuje vyslechnout některé osoby, mezi než patří i osoby mladší 18 let, jako svědky ještě před zahájením trestního stíhání.⁶⁰ Tento postup však není v případě osob mladších 18 let zcela vhodný, neboť obviněný má právo po zahájení trestního stíhání žádat o opakování výslechu za účasti samotného obviněného nebo jeho obhájce, což v případě dětských svědků není žádoucí.⁶¹ Je to dáno tím, že se zde dostávají do kolize dvě práva, a to právo dítěte na zvýšenou ochranu a právo obviněného na spravedlivý proces, který mu zaručuje čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „EÚLP“).⁶² Dle čl. 6 odst. 3 písm. d) EÚLP má obviněný právo vyslýchat nebo dát vyslýchat svědky proti sobě. Opakování výslechu není vzhledem k možnosti prohloubení primární újmy, případně vzniku újmy druhotné, žádaným jevem.

Vhodnějším řešením potřeby OČTŘ vyslechnout osobu mladší 18 let před zahájením trestního stíhání se mi proto jeví výslech provedený jako neopakovatelný⁶³ či neodkladný úkon⁶⁴, který se koná na základě návrhu státního zástupce a účastní se jej soudce.⁶⁵ Soudce má v průběhu výslechu možnost do něj zasahovat, neboť odpovídá za jeho zákonný průběh. Tyto zásahy však směřují pouze do procesního postupu OČTŘ, nikoli do jeho věcné a obsahové stránky. Přítomností soudce má být vyváжено to, že se obviněný či jeho obhájce neměl možnost výslechu svědka účastnit a klást mu otázky.⁶⁶ Je třeba mít však na paměti, že i v případě

⁵⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 4. 2018, č. j. 8 Tdo 335/2018-24.

⁵⁹ MUSIL, Jan, KRATOCHVÍL, Vladimír a ŠÁMAL, Pavel. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. Op. cit., str. 575.

⁶⁰ § 158 odst. 9 TŘ.

⁶¹ § 164 odst. 4 TŘ.

⁶² Sdělení č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.

⁶³ Neopakovatelný úkon je úkon, který nebude možno v řízení před soudem provést (§ 164 odst. 4 TŘ).

⁶⁴ Neodkladný úkon je úkon, který vzhledem k nebezpečí jeho zmaření, zničení nebo ztráty důkazu nesnese z hlediska účelu trestního řízení odkladu na dobu, než bude zahájeno trestní stíhání (§ 164 odst. 4 TŘ).

⁶⁵ § 158a TŘ.

⁶⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář*. Pavel. Op. cit., str. 1932.

neodkladného či neopakovatelného úkonu může dojít k nepřiměřenému zásahu do práva obviněného na spravedlivý proces. Jedná se o situace, kdy má OČTŘ k dispozici již dostatek podkladů pro zahájení trestního stíhání vůči konkrétní osobě, ale trestní stíhání přesto nezahájí a výslech svědka provede jako neopakovatelný či neodkladný úkon. Takovýmto jednáním OČTŘ dochází k narušení kontradiktornosti procesu, neboť obviněnému není umožněno pokládat dotazy svědkovi, jehož výpověď má povahu usvědčujícího důkazu.^{67,68} K otázce střetu práva na obhajobu a práva na zvláštní ochranu dětí se vyjádřil taktéž Vrchní soud v Praze. V případě neodkladného či neopakovatelného úkonu spočívajícího ve výslechu dítěte je vždy nutné poměřovat právo obviněného dle čl. 6 odst. 3 EÚLP s Úmluvou o právech dítěte. Výslech dětského svědka může být v zásadě proveden před zahájením trestního stíhání bez účasti obviněného či obhájce, ale je nutné, aby byl proveden za přítomnosti orgánu sociálně-právní ochrany dítěte (dále jen „OSPOD“) a soudce a byl z něj pořízen audiovizuální záznam. I za těchto podmínek se však nikdy nesmí jednat o jediný nebo rozhodující důkaz o vině obviněného, nýbrž musí být vždy podpořen dalšími, byť i nepřímými spolehlivými důkazy.⁶⁹

2.3.2 Poučení

Specifickou rozumovou, mravní a duševní vyspělost dětí je třeba zohledňovat již od počátku výslechu, tedy i poučení musí být učiněno přiměřeně věku, duševní vyspělosti a rozumové úrovni vyslýchaného dítěte.

Trestní řád výslovně stanovuje v § 101 odst. 1 TŘ, že dítě mladší 15 let musí být poučeno přiměřeně svému věku. Je otázkou, z jakého důvodu toto ustanovení upozorňuje na zvláštní podobu poučení u dítěte mladšího 15 let, nikoli dítěte mladšího 18 let, se kterým poté pracuje § 102 TŘ. Pravděpodobně tomu tak bude z důvodu, že dítě mladší 15 let nesmí být upozorněno na trestní následky křivé výpovědi, křivého obvinění či pomluvy, neboť není trestně odpovědné. Absence poučení o trestněprávních následcích však neznamená, že dítě mladší 15 let nemá být vyzváno, aby vypovídalo a sdělovalo v průběhu výslechu pouze pravdivé informace a nic nezamlčovalo, neboť pravdivá a úplná výpověď se vyžaduje od všech svědků bez ohledu na jejich individuální stav a potřeby. Stejně tak musí být i osoba mladší 15 let vždy upozorněna na právo odepřít výpověď dle § 100 odst. 2 TŘ, tedy pokud by mohla způsobit svou výpovědí sobě nebo příbuznému v pokolení přímém, sourozenci, osvojiteli, osvojenici, manželovi,

⁶⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. dubna 2007, č. j. 7 Tdo 389/2007-I.

⁶⁸ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 10. listopadu 1994, sp. zn. 4 To 782/94.

⁶⁹ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 12. října 2017, sp. zn. 2 To 79/2017.

partnerovi, druhovi anebo jiné osobě v poměru rodinném či obdobném, jejichž újmu by právem pociťovala jako újmu vlastní, nebezpečí trestního stíhání.

Je poněkud diskutabilní, zda musí být svědek vždy poučen taktéž dle § 100 odst. 1 TŘ, tedy i v případě, že vyslychající OČTŘ nezjistil, že je mezi svědkem a obviněným blízký vztah v ustanovení specifikovaný. Vrchní soud v Praze dovodil, že pokud je svědkem dítě velmi nízkého věku, které nemá k obviněnému žádný relevantní vztah, nemůže být jeho výpověď jako důkaz v dalším řízení nepoužitelná jen z toho důvodu, že nebylo výslovně informováno o možnosti výpověď odepřít z důvodu dle § 100 odst. 1 TŘ.⁷⁰

Dle mého názoru, který podporuje i Šámálův komentář k trestnímu řádu,⁷¹ by mělo být poučení prováděno diferencovaně u všech nedospělců, neboť i dospívající potřebují při takto psychicky náročném procesním úkonu odlišný způsob poučení, který bude reflektovat jejich neukončený psychický vývoj a absenci podobných zkušeností.

2.3.3 Úprava dle § 102 TŘ

Ustanovení § 102 TŘ obsahuje speciální úpravu výslechu osoby mladší 18 let, tedy dítěte, v případě, že je vyslychána o okolnostech, jejichž oživování v paměti by mohlo nepříznivě ovlivnit mravní a duševní vývoj této osoby. Výslech dítěte má probíhat šetrně a tak, aby jej nebylo v následujícím průběhu řízení nutné opakovat.

Z dikce ustanovení je patrné, že zvláštní úprava výslechu dětí dle § 102 odst. 1, 2 TŘ se uplatní pouze v případě, že má být dítě vyslycháno o okolnostech, jejichž oživování by mohlo nepříznivě ovlivnit jeho vývoj. To, zda budou tyto okolnosti předmětem výslechu, vždy vyhodnocuje OČTŘ, který hodlá výslech provést, s ohledem na konkrétní situaci, přičemž se může předběžně poradit s OSPODem, pedagogem či jiným vhodným odborníkem.⁷² S ohledem na to, že klasifikace povahy těchto okolností je zatížena subjektivním vnímáním dítěte a není k dispozici žádné objektivní měřítko jejich hodnocení, měl by se dle mého názoru OČTŘ v případě pochybností vždy přiklonit raději k postupu dle § 102 odst. 1, 2 TŘ. Pokud je totiž výslech dětského svědka v přípravném řízení proveden bez splnění podmínek stanovených v § 102 odst. 1 TŘ, ačkoli mělo být dle tohoto ustanovení postupováno, nemůže být výpověď dítěte použita jako důkaz v řízení před soudem. Tato vada přípravného řízení nemůže být zhojena ani tím, že svědek mezitím dovršil věku 18 let.⁷³

⁷⁰ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 26. července 2018, sp. zn. 2 To 42/2018.

⁷¹ Srov. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář*. Op. cit., str. 1481.

⁷² *Ibidem*, str. 1932.

⁷³ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 27. září 1993, sp. zn. 7 To 181/93.

Považuji za nutné upozornit na skutečnost, že ustanovení § 102 odst. 3 TŘ, vztahující se k pokládání otázek v průběhu výslechu, obsahuje z mého pohledu systematicky nevhodně úpravu týkající se osob mladších 18 let obecně, bez ohledu na to, jaké okolnosti jsou předmětem výslechu.

2.3.3.1 Příbrané osoby

V případě, že je k výslechu předvoláno dítě a postupuje se během výslechu dle § 102 odst. 1, 2 TŘ, musí být vždy obligatorně přizván OSPOD či jiná osoba mající zkušenost s výchovou mládeže – bez ohledu na to, o jakou trestnou činnost se jedná. Touto jinou osobou může být například pedagog, dětský psycholog nebo psychiatr, přičemž jejich přítomnost nahrazuje či doplňuje přítomnost OSPOD. Uvedené osoby musí být přítomny po celou dobu výslechu. Cílem jejich příbrání je, aby svou aktivní účastí přispěly ke správnému vedení výslechu. Zároveň mohou tyto osoby zhodnotit úroveň duševního a mravního vývoje dítěte, čemuž poté vyslychající přizpůsobí průběh výslechu.⁷⁴

Mimo osoby uvedené výše je taktéž možné přibrat k výslechu rodiče, a to za předpokladu, že jeho přítomnost může přispět ke správnému provedení výslechu.⁷⁵ Na rozdíl od sporné přítomnosti rodiče u podání vysvětlení (viz bod 2.2.1) je v § 102 odst. 1 TŘ přímo uvedeno, že OČTŘ má možnost, nikoli povinnost přibrat k výslechu rodiče dítěte, a to s ohledem na individuální okolnosti konkrétního případu. Zpravidla platí, že u dětí mladších a bázlivých je přítomnost rodiče vnímána kladně, u dětí staršího věku může být přítomnost rodiče naopak negativním faktorem bránícím úspěšnému provedení výslechu.⁷⁶

Ačkoli se přítomnost OSPOD, rodiče či dalších osob majících zkušenost s výchovou mladistvých může jevit pouze jako formální podmínka vedení výslechu, není tomu tak. Všechny příbrané osoby jsou oprávněny činit návrhy na odložení, přerušování či ukončení výslechu. Návrh na odložení výslechu na pozdější dobu je na místě před samotným zahájením výslechu, pokud existují okolnosti, které neumožňují dítěti vypovídat bez toho, aniž by došlo ke zhoršení jeho zdravotního a zejména psychického stavu. V případě, že průběh již zahájeného výslechu působí negativně na psychický stav vyslychaného dítěte, mohou příbrané osoby navrhnout jeho přerušování, ba dokonce předčasné ukončení v závislosti na závažnosti stavu dítěte.⁷⁷ To, zda OČTŘ vyhoví návrhu příbrané osoby, závisí na povaze okolností a charakteru

⁷⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář*. Op. cit., str. 1932.

⁷⁵ *Ibidem*, str. 1932.

⁷⁶ KACAFÍRKOVÁ, Marcela. Výslech nedospělých a mladistvých osob v trestním řízení. *Právo a rodina*. 2000, 2(10), str. 17.

⁷⁷ CYPRIS, Martin a MUSILOVÁ, Renata. Vedení výslechu dětských obětí trestných činů a úloha orgánu SPOD. *Právo a rodina*. 2017, 19(11), str. 3.

trestného činu, které jsou předmětem výslechu a které zároveň musí vykazovat určitou míru vlivu na duševní stav dítěte. Pokud se ukáže návrh přibrané osoby jako důvodný, má v zásadě OČTŘ povinnost vyhovět, výjimečně však může být návrh zamítnut na základě dostatečně konkretizovaného důvodu nebezpečí z prodlení.⁷⁸

V případě, že vzniknou pochybnosti o okolnostech výslechu, nebo je-li to nezbytné pro hodnocení výpovědi dítěte, mohou být osoby přibrané k výslechu v řízení před soudem vyloučeny ke správnosti a úplnosti protokolu, ke způsobu provedení výslechu i výpovědi vyslýchaného.⁷⁹

2.3.3.2 Opakovaný výslech

Ve snaze zamezit prohloubení primární újmy a vzniku újmy sekundární trestní řád stanovuje, že je třeba výslech dítěte provádět po obsahové stránce tak, aby jej zpravidla nebylo třeba v dalším řízení opakovat a bylo tak činěno pouze v nezbytných případech. Pro tyto účely obsahuje ustanovení § 102 odst. 2 TŘ speciální úpravu, která určuje, že důkaz výpovědi dětského svědka lze provést na základě rozhodnutí soudu přečtením protokolu nebo přehráním obrazového a zvukového záznamu pořízeného o výslechu, aniž by bylo potřeba splnit požadavky dle § 211 odst. 1, 2 TŘ. S tím souvisí požadavek kladený na vyslychající OČTŘ, aby výslech dítěte prováděl komplexně, zaměřil se na všechny skutečnosti důležité pro předmět vyšetřování, prováděl jej korektně a učinil z něj podrobný protokol. Protokol o výslechu dětského svědka by měl obsahovat otázky vyslychajícího včetně jejich formulace, doslovný přepis dětské výpovědi bez formulačních úprav, popis situace, reakcí a chování. Zejména u mladších dětí mohou mít neverbální projevy vyšší výpovědní hodnotu než slova. Je nežádoucí, aby byla v protokolu výpověď dítěte jakýmkoli způsobem přeformulována, neboť tím může dojít ke zkreslení a protokol tak ztrácí svou důkazní sílu. Doslovný přepis výpovědi však OČTŘ řízení časově zatěžuje a bylo by tak pravděpodobně vhodnější, kdyby v případech, kdy je výslech audiovizuálně či alespoň zvukově zaznamenáván, stačila jeho zjednodušená forma.⁸⁰

2.3.3.3 Pokládání otázek prostřednictvím OČTŘ

Ustanovení § 102 odst. 3 TŘ stanovuje, že osobě mladší 18 let lze klást otázky pouze prostřednictvím OČTŘ. Jak jsem již zmiňovala výše, toto omezení se týká výslechu všech dětí,

⁷⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář*. Op. cit., str. 1498.

⁷⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2013, str. 393.

⁸⁰ KACAFÍRKOVÁ, Marcela. Výslech nedospělých a mladistvých osob v trestním řízení – průběh výslechu. *Právo a rodina*. 2000, 2(12), str. 13.

bez ohledu na to, zda jsou vyslychány o okolnostech, jejichž oživování v paměti by mohlo mít nepříznivý dopad na jejich duševní vývoj či nikoliv. Předmětné ustanovení se vztahuje na všechna stadia trestního řízení, čímž dochází k omezení oprávnění obžalovaného, resp. jeho obhájce, vyslychat osobně svědka během hlavního líčení.⁸¹ Tato právní úprava dává vyslychajícímu prostor zabránit pokládání nevhodných otázek (sugestivních, uzavřených, kapciózních) a umožňuje mu rozhodovat o okamžicích, kdy bude přerušena monologická část výslechu dialogem či doplňujícími dotazy. Zároveň má toto omezení přispět k předejití vzniku sekundární újmy, která by na základě nevhodně a necitlivě položených dotazů mohla být dítěti způsobena.⁸²

2.4 Zákon o obětech trestných činů

Zákon o obětech trestných činů se zabývá mimo jiné právem oběti na ochranu před druhotnou újmou (hlava II., díl 5. ZOTČ), na základě kterého přiznává oběti konkrétní práva a klade zvýšené nároky na OČTR tak, aby byla oběť co nejméně vystavována riziku sekundární viktimizace. Úpravu, která se přímo dotýká výslechu oběti, případně zvláště zranitelné oběti, můžeme najít v ustanoveních § 18 až § 21 ZOTČ, přičemž je třeba mít na paměti, že se jedná o speciální právní úpravu poskytující oběti trestného činu vyšší míru ochrany, než kterou poskytuje trestní řád svědkovi.

Za účelem omezení četnosti otázek intimního charakteru, které nejsou pro danou věc relevantní, stanovuje ustanovení § 18 odst. 1 ZOTČ, že klást otázky směřující do intimní oblasti oběti je možné pouze tehdy, je-li to nezbytné pro objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení, přičemž musí být pokládány šetrným způsobem a tak, aby nebylo nutné výslech znovu opakovat. Pojem intimní oblast není zákonem nijak definován, ale je jisté, že se nemusí nezbytně jednat pouze o oblast sexuální intimity, nýbrž je třeba chápat jej širěji jako soukromou osobnostní sféru jednotlivce jakéhokoli charakteru.^{83,84} Zcela jistě i proto, že se jedná o pojem, který není pozitivně právně vymezen, přiznává ustanovení § 18 odst. 2 ZOTČ oběti právo podat námítku proti zaměření položené otázky, která se zaznamenává do protokolu. Oběť má tak možnost dát najevo, že se otázka dotýká její intimní sféry a nechce na ni odpovídat.⁸⁵ Ačkoli v tomto ustanovení není přímo stanoveno, že se použije obdobně pro podání vysvětlení, jako je

⁸¹ Srov. 215 odst. 2 TR.

⁸² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář*. Op. cit., str. 1498.

⁸³ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), č. 45/2013 Dz.

⁸⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. Op. cit., str. 109-110.

⁸⁵ GRŮVNA, Tomáš a kol. *Oběti trestných činů: komentář*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2020, str. 118.

tomu v jiných ustanoveních ZOTČ, lze z nadpisu ustanovení § 18 ZOTČ „Podání vysvětlení a výslech oběti“ dovodit, že tak zákonodárce zamýšlel a jedná se pouze o legislativní chybu.⁸⁶

S ohledem na to, že oběti jsou mnohdy vyslýchány o citlivých tématech, týkajících se často sexuálně motivovaných trestných činů, poskytuje ustanovení § 19 odst. 1 ZOTČ oběti možnost, aby si sama v přípravném řízení zvolila pohlaví osoby, která ji bude vyslýchat. Žádosti zvláště zranitelné oběti musí být vždy vyhověno, nebrání-li tomu důležité důvody, jako je nemožnost odložení výslechu apod. Možnost volby je omezena jen na přípravné řízení, a to z toho důvodu, že se dostává do kolize s právem obviněného na zákonného soudce určeného mimo jiné dle rozvrhu práce daného věcně a místně příslušného soudu.⁸⁷ Zákon taktéž stanovuje, že v případě odmítnutí žádosti je nutné do spisu poznamenat, jaké důvody k takovému rozhodnutí vedly, což poskytuje podklad pro případné posouzení stížnosti oběti. Dle § 19 odst. 2 ZOTČ má zvláště zranitelná oběť dále právo vybrat si, zda bude jejím tlumočnickem osoba stejného či opačného pohlaví, avšak její žádosti nemusí být vyhověno, pokud úkon nelze odložit nebo tlumočnicka daného pohlaví zajistit. Jak již bylo zmíněno výše, ustanovení § 19 odst. 3 ZOTČ stanovuje, že se daná úprava použije obdobně na podání vysvětlení.⁸⁸

Nutnost specifického přístupu k výslechu zvláště zranitelných obětí reflektuje zákonodárce v ustanovení § 20 ZOTČ, ze kterého vyplývá, že by se během výslechu, případně podání vysvětlení, měla dodržovat tato základní pravidla:

- citlivý a individuální přístup k oběti,
- výslech provádí osoba k tomu proškolená,
- výslech se provádí ve speciálních, k tomu určených prostorech,
- výslech se provádí tak, aby nemusel být opakován,
- při opakovaném výslechu provádí výslech, pokud možno stejná osoba,
- možnost opatření k zabránění vizuálního kontaktu oběti s podezřelým.

Výslech zvláště zranitelné oběti by měl vždy probíhat citlivě se zohledněním konkrétních okolností případu, osobnosti oběti a povahy trestného činu. S tím souvisí i to, že by vyslýchajícím u tohoto typu výslechů v přípravném řízení měla být osoba se zkušenostmi nebo alespoň pro tyto účely proškolená, která bude k oběti přistupovat citlivě, profesionálně a bude umět zhodnotit okolnosti, které ji činí zvláště zranitelnou. Přestože se jedná o pravidlo, které je vázáno na personální možnosti příslušných orgánů, u výslechu dětí je zpřísněno natolik, že

⁸⁶ JELÍNEK, Jiří a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. Op. cit., str. 109.

⁸⁷ Čl. 38 odst. 1 Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁸ GRIVNA, Tomáš a kol. *Oběti trestných činů: komentář*. Op. cit., str. 120-122.

jedinou výjimku činí neodkladný úkon, pro který nelze vyškolenou osobu zajistit. Důvodem omezení pouze na přípravné řízení je opět právo obviněného na zákonného soudce. Dalším (ačkoli pro potřeby výslechu dítěte duplicitním) ustanovením je stanoveno, že výslech má být prováděn tak, aby nebylo nutné jeho opakování, a v případě, že bude opakovaný výslech zapotřebí, měla by ho, pokud možno provádět tatáž osoba, která vedla první výslech.⁸⁹

Zákon o obětech trestných činů dává oběti ustanovením § 21 možnost, aby ji k úkonům trestního řízení doprovázel důvěrník, čímž dochází k rozšíření potenciálně přítomných osob u výslechu dětí. Zároveň se takto otevírá možnost pro přítomnost rodičů u výslechu z jiného titulu, než je jejich rodičovský vztah k dítěti. Avšak ani skrze toto ustanovení nelze přítomnost rodiče bezpodmínečně zaručit, neboť důvěrníka lze z prováděného úkonu vyloučit, pokud by jeho přítomnost narušovala průběh úkonu či ohrozila dosažení jeho účelu.

⁸⁹ GŘIVNA, Tomáš a kol. *Oběti trestných činů: komentář*. Op. cit., str. 122-127.

3 Zvláštnosti výslechu dítěte

Pro komplexní pohled na problematiku výslechu dětí je nezbytné mimo pozitivní právní úpravy výslechu osvětlit taktéž zvláštnosti psychického vývoje dětí, výslechové situace, přístupu a prostředí výslechu, které má právní úprava v obecném měřítku reflektovat. Jedná se o zcela specifické aspekty, jejichž zohlednění je klíčem ke správně provedenému výslechu a ochraně dětí před prohlubováním primární a vzniku sekundární újmy. Tyto zvláštnosti lze rozdělit do dvou skupin, a to na základě toho, zda souvisejí přímo s osobou dítěte, nebo se týkají vnějších hledisek výslechu.

3.1 Osoba dítěte

Ačkoliv je každé dítě neopakovatelným jedincem s vlastní individualitou, lze obecně konstatovat, že z objektivního hlediska se každá osobnost vyvíjí určitým způsobem, navzdory její jedinečnosti. Právě tyto společné body jsou klíčem pro pochopení toho, jak funguje dětská paměť, vnímání, myšlení, vybavování si, reprodukce a další vnitřní procesy. Alespoň povrchní znalost vývojové psychologie tak mnohdy může být klíčem ke správně zvoleným otázkám, prostředí, době trvání výslechu, taktickým postupům a navázání kontaktu s vyslychaným.

Je nutné podotknout, že v minulosti nebyla dětská výpověď pojímána jako příliš relevantní důkaz, neboť psychologové byli toho názoru, že je nepřesná, lehce ovlivnitelná, chybová a mnohdy zabarvena konfabulací. Od tohoto názoru bylo však v průběhu 20. století postupně ustupováno a děti jsou nyní zpravidla pojímány za svědecky způsobilé při zohlednění dosaženého věku, tělesné, duševní a sociální úrovně a postavení.⁹⁰ Pravdou je, že výpověď dítěte může být mnohdy podrobnější, a proto dokonce i přínosnější než výpověď dospělého, nelze to však brát jako všeobecně platné dogma, nýbrž je nutné ke každému dítěti přistupovat individuálně.

3.1.1 Vývoj dětské psychiky

Pro potřeby kriminalistické praxe výslechu začíná být relevantní věk dítěte okolo tří let, a to z toho důvodu, že do této doby si dítě neuvědomuje zcela ani samo sebe, ani objektivní realitu kolem. V období adolescence se dítě svými kognitivními a paměťovými kompetencemi

⁹⁰ GILLERNOVÁ, Ilona a BOUKALOVÁ., Hedvika. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha: Karolinum, 2006, str. 195.

přibližuje k úrovni dospělých osob. Následující text je proto věnován vývojovým specifickým dětí od tří do osmnácti let.

3.1.1.1 Předškolní dětství

Jak již bylo nastíněno výše, věk okolo tří let je ve vývoji dětí zcela klíčovým mezníkem, neboť u nich v tomto období počíná proces sebeuvědomování a začínají si také uvědomovat své okolí.⁹¹ Dítě v tomto věku zpravidla ještě nemá rozvinuté logické myšlení, protože se jeho vnímání vyznačuje značnou intuitivností. To způsobuje selekci informací, zvláštnosti v jejich zpracování a následné interpretaci. Vnímání dětí je v tomto věku značně omezené, a to z toho důvodu, že nejsou schopny zaznamenat události jako celek, nýbrž se zaměřují na konkrétní, pro ně percepčně výrazné detaily, na jejichž úkor opomíjejí mnohdy objektivně důležitější znaky.⁹² Detaily jsou však děti schopné vnímat velmi podrobně a následně je i z paměti reprodukovat.⁹³ To, jakým způsobem dítě vnímané informace zpracovává a následně interpretuje, je ovlivněno jeho tendencí napomáhat si při interpretaci vnímaných situací fantazií, které není schopno dobře odlišit od reality.⁹⁴ Jedná se o tzv. nepravé lži neboli konfabulace. Pro děti však představují skutečnost a jsou o pravdivosti těchto fantazijních představ přesvědčeny.⁹⁵

Odlíšnosti je možné spatřovat taktéž v orientaci v prostoru a čase. Děti předškolního věku mají tzv. egocentrickou perspektivu, na základě které vnímají blízko umístěné předměty jako velké a vzdálené předměty jako malé. Bez větších obtíží určí, jestli se věc nachází nahoře nebo dole, ale s rozlišením, zda je něco vpravo nebo vlevo od daného bodu, mají problém. Čas dítě vnímá zpravidla prostřednictvím určitých událostí a opakujících se jevů (oběd, večeře, Vánoce) a neuvědomuje si význam pojmů jako minuta, hodina, měsíc, i přestože je třeba dokáže vyjmenovat či určit. Zároveň má dítě v tomto období tendence k přeceňování časového intervalu a zaměřuje se spíše na konec určitého dění, bez zohlednění jeho počátku.⁹⁶

Paměť dětí předškolního věku je nad mnohá očekávání již na poměrně dobré úrovni. V tomto období dochází k nárůstu kapacity paměti i rychlosti zpracování informací, přičemž doba, po kterou si dítě události a jevy zapamatuje, je dle významu, jaký dítě předmětné věci přikládá, odlišná – od tří do deseti měsíců.⁹⁷

⁹¹ MATOUŠKOVÁ, Ingrid. *Aplikovaná forenzní psychologie*. Op. cit., str. 262.

⁹² VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. 2. dopl. a přepr. vyd. Praha: Karolinum, 2012, str. 177-178.

⁹³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Výslech dětí a jeho úskalí. *Právo a rodina*. 2010, 12(3), str. 10.

⁹⁴ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Op. cit., str. 178.

⁹⁵ *Ibidem*, str. 184-185.

⁹⁶ *Ibidem*, str. 192-194.

⁹⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Výslech dětí a jeho úskalí. Op. cit., str. 10.

Pozornost je nutné klást i na řečová specifika dětí, které ovládají základní gramatické zákonitosti zhruba od čtyř let věku, přičemž se jim neustále rozšiřuje slovní zásoba. Je nezbytné však brát ohled na to, že děti mohou mít problémy s porozuměním výroků jiných osob, nebo mohou samy nesprávně formulovat své myšlenky. Obecně lze říct, že děti v tomto věku odpovídají na položené otázky velmi stroze, což souvisí jednak s omezenou slovní zásobou, jednak s omezenou řečovou kompetencí. Krátké a neobsáhlé odpovědi či útržkovité samostatné líčení události může vést mnohdy k falešným podezřením či k vlně sugestivně formulovaných otázek, což pro výslech není žádoucí.⁹⁸

3.1.1.2 Mladší a starší školní dětství

Vnímání a myšlení u dětí školního věku prochází značnou změnou, neboť se u nich projevuje schopnost decentrace, tedy dovednost zohledňovat při posuzování více hledisek a utvářet si mezi nimi souvislosti a vztahy. Vnímání se již nekoncentruje na perцепčně nápadné znaky, naopak dokáže být komplexnější a zaměřovat se na znaky určující, které činí poznání kvalitnější.⁹⁹ Dítě školního věku začíná chápat, jakým způsobem příčinnost ovlivňuje jednotlivé události, spojuje si je do logických souvislostí a dokáže od sebe na základě toho rozlišit zdánlivě a skutečně navazující děje.¹⁰⁰

Chápání času se u dětí školního věku více přibližuje tomu, jak čas vnímají dospělí. Děti se učí znát hodiny, což jim napomáhá k tomu, aby poznaly délku trvání probíhajících dějů, stále jsou však zatíženy jejich subjektivním vnímáním. Proto je časový údaj jimi uvedený často nepřesný. Děti školního věku již zvládnou události řadit podle posloupnosti, v jaké k nim docházelo, přičemž si uvědomují konkrétní význam slov, jako je brzy, později, zítra apod.¹⁰¹

Schopnost vybavit si dříve vnímané vjemy, tedy představivost, se u dětí školního věku nachází na vrcholu. Vždy samozřejmě záleží na množství stimulace, nicméně děti si mnohdy dokážou konkrétní věc vybavit, jako kdyby se dívaly na fotografii, což znamená, že jsou schopny reprodukovat pozoruhodné detaily, které si dospělí nevybaví.

S nástupem do školy dále začíná proces kvalitativního rozvoje řeči, zvyšuje se rapidně slovní zásoba (v 11 letech až na 27 000 slov), používané věty se prodlužují a stávají se složitějšími.¹⁰² Děti začínají rozlišovat slovní druhy a chápat smysl a obsah jednotlivých slov, která dříve používaly automaticky bez sémantického rozboru. Schopnost sémanticky vnímat

⁹⁸ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Výslech dětí a jeho úskalí. Op. cit., str. 9-12.

⁹⁹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Op. cit., str. 268.

¹⁰⁰ Ibidem, str. 272.

¹⁰¹ Ibidem, str. 277.

¹⁰² LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada), str. 122.

slova napomáhá k tomu, aby děti správně chápaly výroky obsahující homonyma¹⁰³ na základě kontextu celé věty. Taktéž paměť dětí se zlepšuje, a to z toho důvodu, že začínají používat více paměťových strategií najednou, což je ovlivněno procesem zrání, a především požadavky a stimulací, které jsou na děti kladeny ve škole.¹⁰⁴ Lze pozorovat, že dětská paměť se odlišuje v závislosti na pohlaví. Chlapci si lépe pamatují tvary, technické parametry a přírodní jevy. Dívky mají zase lepší paměť na čísla a slova, jsou však zároveň více ovlivněny intuicí a svými emocemi, což jejich paměť subjektivizuje.¹⁰⁵

3.1.1.3 Adolescence

V období dospívání se dítě nachází v nestálém a kritickém období, kdy se snaží osamostatnit a být nezávislé. Vnímání dospívajícího dítěte je ostré, nestereotypní, ale může být často zkreslováno, což vede k vyváření nesprávných stanovisek. Inteligence je v období dospívání na svém vrcholu, nicméně je oproti školnímu věku více diferencovaná v závislosti na speciálních dovednostech. V tomto období začíná nastupovat formálně abstraktní myšlení, na základě kterého je dospívající schopen srovnávat realitu s tím, co by mohlo a mělo být. Z tohoto důvodu se u něj objevuje častá kritičnost a nespokojenost.¹⁰⁶

Adolescent je již schopen se plně koncentrovat na jeden objekt a nerozptylovat se jinými podněty, ale jeho emoční nestabilita může mít na tuto schopnost negativní vliv. Ačkoliv jeho řečové kompetence jsou na úrovni dospělého, vyznačuje se jeho projev zkratkovitostí, slangovými výrazy a anglicismy. Představitivost dospívajících je bohatá, jsou již schopni odlišit ji od reality a nevměšují ji tak do svého vnímání. V tomto období taktéž přichází první sexuální kontakty a sexuální zkušenosti, které obohacují život dítěte o nový a zásadní stimul.¹⁰⁷

3.1.2 Věrohodnost a tendence ke lhaní

Věrohodnost je psychologickým pojmem, který označuje to, zda vyslychaná osoba líčí události, které skutečně vnímala a zapamatovala si je, nebo zda uvádí fantazijní či logické konstrukce. Věrohodnost nelze zaměňovat s právní kategorií pravdivosti, která označuje to, že

¹⁰³ Homonyma jsou slova, která stejně znějí, ale mají odlišný význam (např. kolej, los).

¹⁰⁴ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Op. cit., str. 293-298.

¹⁰⁵ SOUKUP, Jaroslav, BÁRTA, Bohumil a MATIÁŠEK, Jan. *Psychologie a výslechová praxe*. Praha: Orbis, 1968, str. 47.

¹⁰⁶ LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. Op. cit., str. 142-157.

¹⁰⁷ KACAFÍRKOVÁ, Marcela. Vývoj psychiky nedospělých a mladistvých osob z hlediska potřeb výslechové praxe v trestním řízení, psychické zvláštnosti jednotlivých věkových kategorií. *Právo a rodina*. 2001, 3(1), str. 6-10.

výpověď vyslychané osoby koresponduje s realitou. Ve forenzní praxi se rozlišuje věrohodnost obecná a věrohodnost specifická.¹⁰⁸

Obecná věrohodnost je pojímána jako psychologická charakteristika osobnosti, která je u každého jedince rozvinuta odlišně. Nižší míru obecné věrohodnosti mohou vykazovat osoby s duševní poruchou či s negativními osobnostními rysy (hysterie, teatrálnost, egocentrismus).¹⁰⁹ Je ovlivňována schopností osoby vnímat určitou událost, uložit ji do paměti a zpětně reprodukovat. Zjišťována je znaleckými posudky, přičemž u dětí se hodnotí především:

- schopnost správně vnímat prožitky,
- schopnost zapamatovat si prožitky,
- schopnost reprodukovat prožitky,
- stupeň senzomotorického, emočního, kognitivního vývoje, vývoje řeči a sociální zralosti,
- projevy chování související se sugestibilitou a fantazií.

Komplexní hodnocení obecné věrohodnosti vychází ze zpráv z různých prostředí, kde se dítě pohybuje (od příbuzných, od učitelů, od lektorů zájmových kroužků) a ze znaleckého vyšetření dítěte, které je potřeba provést minimálně dvakrát. Při posuzování věrohodnosti se zjišťuje míra pravděpodobnosti věrohodné výpovědi, nikoli to, zda je zcela totožná s tím, jak se daná událost stala.¹¹⁰

Specifická věrohodnost nám určuje, zda je konkrétní výpověď v souladu s tím, jak vyslychaná osoba určitou událost prožila, či se jedná o výstup jiných než paměťových procesů. Falešná výpověď může být dvojího typu, buďto se jedná o záměrně zkraslenou výpověď či o výpověď, které vyslychaná osoba věří, ale není v souladu s realitou, neboť byla ovlivněna sugestivními procesy (vnitřními či vnějšími). Specifická a obecná věrohodnost spolu nemusí korespondovat, neboť věrohodná osoba může v konkrétním případě vypovídat falešně, a naopak obecně nevěrohodná osoba může podat pravdivou výpověď. Vše vychází z konkrétních okolností dané události, která je předmětem výslechu, a vztahu osoby k předmětu výslechu či pachateli. Při hodnocení speciální věrohodnosti se zohledňují především tato tři kritéria:

- osobnost vyslychaného, tedy posouzení obecné věrohodnosti,
- motivace vyslychaného,

¹⁰⁸ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Op. cit., str. 377.

¹⁰⁹ *Ibidem*, str. 377-378.

¹¹⁰ PAVLOVSKÝ, Pavel. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2009. Psyché (Grada), str. 142-143.

- výpověď vyslychaného.¹¹¹

Rozbor samotné výpovědi je velmi důležitým aspektem zkoumání věrohodnosti, a to jak po obsahové stránce, tak taktéž z hlediska způsobu vyjadřování. Zvláštní pozornost při zkoumání specifické věrohodnosti dětských svědků je nutné věnovat tomu, jaké detaily dítě ve výpovědi zmiňuje a jaké k tomu využívá formulační obraty. Hodnotné jsou především detaily, kterými se prožitá událost odlišuje od ostatních, například těch, které mohly děti vidět nebo slyšet v televizi, médiích apod. Dále je třeba zohledňovat způsob vyjadřování a terminologii, které dítě během výpovědi používá, a porovnat je s řečovými kompetencemi dětí stejného stupně vývoje a věku. Věku dítěte neadekvátní pojmy a formulace mohou nasvědčovat tomu, že dítě bylo ovlivněno heterosugestivními vlivy, pod kterými vypovídá křivě, ne v souladu s prožitou událostí.¹¹²

Zkoumání věrohodnosti výpovědi svědka je nezbytné v případech, kdy nejsou dostupné jiné důkazy a stopy, případně, pokud je výpověď svědka v rozporu s výpovědí jiných svědků nebo pachatele. Pro znalecké zkoumání věrohodnosti dětí je vždy nejdůležitější první výpověď ve věci, která by ideálně měla být dostupná pro znalce na videozáznamu, který si mohou opakovaně přehrát a pozorovat tak i nonverbální projevy dítěte. Obecně lze říct, že pravdivé výpovědi nebyvají při opakovaných výsledcích měněny, ale mohou být doplňovány o nové detaily, jejichž postupné vybavování je zcela běžným jevem. Dokonce se může stát, že určité podrobnosti bude dítě při opakovaném výsledku líčit zcela odlišně, než jak tomu bylo při výsledku prvním, což může být následkem navrácení funkčnosti deklarativní paměti,¹¹³ která po stresových situacích často přestane pracovat.¹¹⁴

Ačkoliv pojem lži všichni velmi dobře známe, považují za nezbytné jej v tomto bodě vymezit pro uvědomění si, že ne všechny nepravdivé výroky, které děti vyřknou, lze klasifikovat jako lež. Lež je vnímána jako úmyslně pronesené nepravdivé tvrzení, často motivované snahou vyhnout se nepříjemnosti či získat určitou výhodu.¹¹⁵ Naproti tomu výroky dětí zejména předškolního věku nelze vždy jednoznačně označit za lež, přestože se neshodují s realitou. Jak již bylo zmíněno výše (viz podbod 3.1.1.1), děti v tomto věku těžko oddělují realitu od fantazijních představ. Dále je problém i v jejich vyjadřovacích schopnostech, neznají podmiňovací způsob, takže svá přání mnohdy interpretují jako probíhající děj, ačkoli je jasné, že nic takového se reálně neodehrává. Fabulace však s věkem vymizí a děti se naučí oddělovat

¹¹¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Op. cit., str. 379.

¹¹² PAVLOVSKÝ, Pavel. *Soudní psychiatrie a psychologie*. Op. cit., str. 145.

¹¹³ Deklarativní neboli explicitní paměť uchovává vzpomínky a fakta, které je možné verbálně vyjádřit.

¹¹⁴ PAVLOVSKÝ, Pavel. *Soudní psychiatrie a psychologie*. Op. cit., str. 143-145.

¹¹⁵ HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2009. str. 294.

realitu od svých představ.¹¹⁶ Pro to, aby mohlo dítě záměrně lhát, je nutné, aby bylo schopné posoudit, co se od něj očekává, zhodnotit následky svých činů a uvědomovat si, jak lze přesvědčit ostatní o tom, že mluví pravdu, ačkoli tomu tak není. U dětí předškolního věku lze lež odhalit poměrně snadno, protože je pro ně těžké zachovat souladnost mezi prvotní lží a jejími následnými opakováními. Schopnost působit na své okolí při lhaní přesvědčivě se s přibývajícím věkem zlepšuje. S narůstajícím věkem však začíná sílit pocit odpovědnosti a strachu z následků svých lživých výroků, což tvoří pro techniku lhaní novou překážku, kterou děti předškolního věku neznají. Je nutné podotknout, že lhaní je taktéž prosociální formou komunikace, kterou se děti učí nápodobou od svých blízkých. Ačkoliv je dětem vštěpována pravdomluvnost, najdou se i situace, ve kterých jsou naopak děti nuceny pod vlivem dospělých zalhat. Klasickým příkladem je situace, kdy dítěti na návštěvě nechutná večeře, ale maminka jej upozorní, že se nesluší to hostiteli říct, proto dítě tvrdí, že mu jídlo chutná, přestože to tak není.¹¹⁷ Další modelovou situací, kdy je dítě konfrontováno s použitím lži, resp. s utajováním skutečnosti, je například situace, kdy prarodiče hlídají dítě a vezmou ho na zmrzlinu, přestože to jeho rodiče zakázali („Mamince nepovíme, že jsme se stavili v cukrárně na zmrzlinu.“) I tato situace učí dítě, že je v pořádku neříkat pravdu, pokud je to pro něj výhodné.¹¹⁸

Za nejspolehlivější se z hlediska věrohodnosti výpovědi jeví mladší školní věk, přičemž u chlapců obvykle přetrvává toto období o něco déle než u dívek. Naopak v období dospívání se děti stávají emočně nestabilními, někdy i s hysterickými sklony, což jejich věrohodnost snižuje, neboť se u nich začínají objevovat motivace, pro které se mohou uchýlit ke lži, jenž se u mladších dětí objevují pouze zřídka a v menší míře. Sklon k účelovému zaměření výpovědi na základě citové náklonnosti nebo nesympatie je více patrný u dívek. Emoční a povahová stabilita je proto významným hlediskem, které musí být v rámci zkoumání věrohodnosti výpovědi dospívajících dětí zohledněno v mnohem znatelnějším rozsahu, než je tomu u jiných věkových a vývojových kategorií.¹¹⁹

Pro úspěšné odhalení a překonání lživé výpovědi je velmi důležité odhalit, z jakého důvodu dítě lže. Velmi často se u dětí objevuje lež úniková a obranná, kdy se dítě prostřednictvím lži snaží vytěsnit pro ně nepříjemné situace a nahradit je skutečnostmi příznivějšími. Dalším častým důvodem lži je strach, dítě se bojí buďto potrestání, nebo odhalení

¹¹⁶ DALLOZ, Danielle. *Lhaní*. Praha: Portál, 2002, str. 19-23.

¹¹⁷ MYNÁŘIKOVÁ, Lenka. Vývoj lhaní dětí. *Psychologie pro praxi*. 2012, 47(1-2), str. 39-48.

¹¹⁸ GRIFFOR, Beverly, M. *Perceived Credibility of Child Witness Statements Bases on Age and Gender* [online]. Ypsilanti, Michigan, 2017 [Cit. 2. 6. 2021]. Thesis for the degree of master of science. Eastern Michigan University. Department of Psychology. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/345755316_Perceived_Credibility_of_Child_Witness_Statements_Based_on_Age_and_Gender.

¹¹⁹ MATOUŠKOVÁ, Ingrid. *Aplikovaná forenzní psychologie*. Op. cit., str. 251-252.

něčeho, za co se stydí, a proto raději volí cestu lži. Za nejhůře odhalitelnou lze považovat lež účelovou, se kterou se setkáváme především u starších dětí, případně dětí, v jejichž sociálním prostředí se lživé podněty vyskytují často a děti tak vnímají lež jako snadný prostředek k dosažení kýženého cíle.¹²⁰

3.1.3 Sugestibilita

Sugestibilita je zjednodušeně řečeno ovlivnitelnost neboli schopnost bezděčně a nekriticky přejímat neodůvodněná tvrzení a považovat je za vlastní, tedy převádět je do vlastního chování a prožívání. Je opakem kritického myšlení a hodnocení. Jedná se o zcela běžnou lidskou vlastnost, která jako kterákoli jiná vlastnost může mít u každého člověka jinou intenzitu a zastoupení.¹²¹ Míra ovlivnitelnosti člověka je závislá na více aspektech, ale je všeobecně považováno za fakt, že jedním z důležitých činitelů ovlivňujících sugestibilitu je věk.¹²² Z této souvislosti lze tedy dovodit, že děti jsou sugestibilnější než dospělí, přičemž vlivem dospívání se sugestibilita postupně snižuje.¹²³ Dalším faktorem podporujícím sklon k sugesci jsou situace oslabující kritické schopnosti, může se jednat o prostředí nebo nepříjemné emociální zážitky, při kterých člověk prožívá úzkost, strach a paniku.¹²⁴ Není proto překvapením, že děti vypovídající o traumatizujících či jinak negativních zážitcích při výslechu ve výslechové místnosti vykazují vysokou míru sugestibility.

Předpoklad zvýšené sugestibility dětí je nutné reflektovat v průběhu celého výslechu, čímž jsou opětovně kladeny zvýšené nároky na vyslychajícího, který se musí více soustředit na to, jakým způsobem se během výslechu vůči vyslychanému dítěti projevuje. Samozřejmostí se zdá být požadavek na vyvarování se sugestivním a uzavřeným otázkám, na jejichž negativní důsledky upozorňují mnozí odborníci. Uzavřené otázky, tedy otázky typu ano/ne, žlutá/modrá, omezují možnost dítěte samo se vyjádřit k meritu otázky. Dítě má pocit, že odpověď na otázku, která by vybočovala z poskytnutých variant, je nesprávná a raději si zvolí jednu z nich, přestože o této odpovědi nemusí být přesvědčeno. I dospělý člověk má přirozeně spíše sklon k tomu odpovídat na otázky kladně nežli záporně, pokud si není jistý. Jsou-li otázky tohoto typu pokládány, je nezbytné dítě upozornit, klidně i opakovaně během výslechu, že může odpovídat i tak, že neví, případně si není jistý.¹²⁵

¹²⁰ MATOUŠKOVÁ, Ingrid. *Aplikovaná forenzní psychologie*. Op. cit., str. 264.

¹²¹ SOUKUP, Jaroslav, BARTA, Bohumil a MATIÁŠEK, Jan. *Výslech a psychologie*. Praha: Orbis, 1966, str. 116.

¹²² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Op. cit., str. 342.

¹²³ VYKOPALOVÁ, Hana. *Vybrané kapitoly ze sociální psychologie v kontextu komunikace*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2000, str. 120.

¹²⁴ MATOUŠKOVÁ, Ingrid. *Aplikovaná forenzní psychologie*. Op. cit., str. 217.

¹²⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Op. cit., str. 343.

Rizikovým faktorem je u výslechu dětí tzv. bezděčná sugesce. Jedná se o případy, kdy má vyslychající již k dispozici jiné důkazy a informace, případně si sám učinil úsudek o tom, jak určitá situace mohla probíhat, přičemž pak nevědomky pokládá otázky na základě jím předpokládané odpovědi. Děti jsou k bezděčné sugesci mnohem více senzitivní než dospělí lidé, vycítí, jaká odpověď se od nich očekává a podle toho také reagují.¹²⁶ Předejít bezděčné sugesci se dá pravděpodobně nejefektivněji podrobnou přípravou výslechu, pokládaných otázek a informací, které si skrze ně chce vyslychající vyjasnit.

S problematikou sugesce taktéž souvisí tzv. Pygmalion efekt, jev, na základě kterého jedna osoba svými představami a očekáváními o druhé osobě přímo ovlivňuje její chování. Lidé se tedy pod vlivem tohoto efektu chovají tak, jak od nich očekávají druzí. Tento jev je hojně popisován a využíván v rámci školní psychologie,¹²⁷ nicméně jeho stopy je možné spatřovat i v rovině výslechové praxe. Ačkoliv se v této souvislosti hovoří především o dopadu negativního úsudku vyslychajícího na chování vyslychaných mladistvých delikventů,¹²⁸ já osobně si myslím, že lze určitý vliv spatřovat i u výslechu dětských svědků. V případě, že vyslychající před započítím výslechu, ve fázi navazování psychologického kontaktu, naznačí, že má o dítěti pozitivní mínění, může to kladně zapůsobit na jeho následný projev a podnítit jej k pravdivé a úplné výpovědi. Naopak, jakékoli náznaky vyslychajícího, které by mohly u dítěte vyvolat pocit, že je považován za nedůvěryhodného svědka, mohou zapříčinit neochotu dítěte vypovídat. Je proto žádoucí, aby vyslychající k dítěti přistupoval neutrálně, bez ohledu na jeho názor na osobu dítěte, případně předmět výslechu, nebo aby se vhodnou počáteční stimulací snažil navodit u dítěte zájem podat pravdivou a úplnou výpověď.

3.1.4 Akomodační syndrom

Děti se stávají nejčastěji svědky nebo oběťmi trestných činů svých rodičů, případně jiných blízkých osob. Zejména v případě sexuálně motivovaných trestných činů se pro děti jedná o velice traumatizující událost, jejíž negativní vliv umocňuje i skutečnost, že ke spáchání takového činu došlo někým z blízkého okolí. U zneužívaných dětí se proto často vyskytuje tzv. akomodační nebo taktéž adaptační syndrom, kdy se dítě snaží s traumatickým zážitkem vyrovnat a přizpůsobit se prožité újmě, což se projevuje následujícím způsobem.¹²⁹

Dítě má tendenci skutek spíše utajovat, neboť se u něj objevuje pocit studu a vlastní viny. Je pro něj těžké otevřít se a svěřit někomu jinému, co prožilo. Dítě se nachází v pro něj

¹²⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Op. cit., str. 343.

¹²⁷ Např. KERN, Hans. *Přehled psychologie*. 3. vyd. Praha: Portál, 2006, str. 48-50.

¹²⁸ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Op. cit., str. 311.

¹²⁹ *Ibidem*, str. 345.

bezvýchodné situaci, cítí se ohroženě a vůči pachateli bezbranně. Zároveň si často osobuje zodpovědnost za ostatní sourozence a vnímá svoji situaci jako obětování se pro jejich ochranu. Dítě se s prožitým traumatem snaží vyrovnat různými způsoby, jednak se často snaží nepříjemné detaily vytěsnit, jednak zasunuje konfliktní vzpomínky do podvědomí. Tyto obranné mechanismy pak často komplikují případný výslech dítěte, kdy je jeho výpověď strohá a chudá na detaily a může tak působit nevěrohodně. Dalším signifikantním projevem tohoto syndromu je opožděné oznámení trestného činu, které zpravidla přichází jako reakce na novou konfliktní situaci, pouze výjimečně se dítě rozhodne svou situaci cíleně řešit. Po odhalení skutku se může stát, že dítě zaplaví opětovné pocity viny, na základě kterých změní svou výpověď, případně celé obvinění odvolá.¹³⁰

Ačkoli je tento syndrom v literatuře připisován především pohlavně zneužívaným dívkám, není vyloučené, že se objeví i chlapců, případně v souvislosti s jinými než sexuálně motivovanými trestnými činy.

3.2 Vnější aspekty

Specifičnost výslechu dítěte je dána nejen osobou dítěte a s tím souvisejícími jevy, nýbrž je podmiňována i vnějšími aspekty, jako je osoba vyslychajícího, prostředí výslechu a použité pomůcky. Je potřeba jim proto věnovat pozornost, a to především v rámci různých metodik a strategií, jejichž koncepce jsou v gesci Ministerstva vnitra a Policejního prezidia České republiky.

3.2.1 Osoba vyslychajícího

O osobě vyslychajícího bylo mnohé pojednáno již v předcházejících kapitolách a bodech, nicméně vyslychající a jeho kompetence jsou dle mého názoru velmi důležitou součástí problematiky výslechu dětí, které je třeba se věnovat samostatně. Vyslychající je osobou, která největší měrou ovlivňuje průběh výslechu, jeho atmosféru i to, zda se podaří výslechem opatřit kvalitní výpověď. Je proto přirozené, že na vyslychajícího musí být kladeny požadavky, které zaručí nebo alespoň zvýší šanci úspěšně provedeného výslechu. Tyto požadavky se liší fází trestního řízení, procesním postavením vyslychaného a jeho případnými zvláštními vlastnostmi (např. věkem či dosaženým stupněm rozumových a ovládacích schopností).

¹³⁰ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Op. cit., str. 345-347.

Jak již bylo nastíněno výše (viz kapitola 2.2) i evropská právní úprava předpokládá speciální proškolení osob, které přijdou do styku s dětskými oběťmi trestných činů, přičemž tento požadavek je ve vnitrostátní právní úpravě implementován ustanovením § 20 odst. 2 ZOTČ. Dle předmětného ustanovení výslech dětské oběti v přípravném řízení vždy provádí osoba k tomu proškolená s výjimkou neodkladného úkonu, kdy nelze takovou osobu zajistit. Tento požadavek je dán potřebou přistupovat k dětským obětem citlivě a individuálně tak, aby se předcházelo sekundární viktimizaci. Je ovšem otázkou, co si pod pojmem proškolené osoby představíme. Z mého pohledu by se mělo jednat o osobu, která má alespoň základní orientaci ve vývojové psychologii, neboť vývojová specifika dětí jsou natolik významným faktorem, že je potřeba je brát v potaz po celou dobu výslechu. Zároveň by měl vyslýchající disponovat určitými předpoklady pro práci s dětmi, tedy měl by projevoval empatii, vlídnost, trpělivost, citlivost a zájem o osobu dítěte i jeho sociální poměry. Ačkoli se jedná především o dané povahové rysy, lze jich vhodným stimulem nabýt i během profesní kariéry. Tyto charakteristiky mohou evokovat, že by vyslýchajícím dětských obětí měla být spíše žena, ale není nikterak prokázáno, že by některé z pohlaví dosahovalo při výslechu dětí lepších výsledků.¹³¹ Naopak je nezbytné, aby byli proškoleni k výslechu dětí ženy i muži, neboť dítě má právo volby pohlaví vyslýchajícího.

Dle Konráda jsou při výslechu dětí zdůrazněny tyto psychologické předpoklady vyslýchajícího:

- adaptabilita,
- dobré pozorovací schopnosti,
- rezistence vůči citové nákaze,
- paměťové schopnosti,
- komunikační schopnosti.

Vyslýchající by měl být natolik flexibilní, aby se uměl přizpůsobit rychle se měnícím podmínkám výslechu, mentální úrovni a slovní zásobě dítěte. Zároveň jsou nezbytné i dobré pozorovací schopnosti, zahrnující koncentraci, rychlé zpracování a vyhodnocování nabytých poznatků. Dále je žádoucí, aby byly na vysoké úrovni komunikační dovednosti vyslýchajícího, což by mělo usnadnit navázání kontaktu s dítětem a navození v rámci možností příjemné a důvěrné atmosféry. Za nechtěnou je však považována náchylnost vyslýchajícího k přenášení svých subjektivních prožitků do výslechu, potažmo celého vyšetřování.¹³² Nezbytným

¹³¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Op. cit., str. 347.

¹³² KONRÁD, Zdeněk, NĚMEC, Miroslav a NOVOTNÝ, František. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*. Op. cit., str. 66-67.

předpokladem pro vyslychajícího je taktéž trpělivost, která by měla doprovázet celý výslech. Vyslychající by měl být rovněž schopen udržet si vůči dítěti neutrální postoj, bez toho, aniž by předčasně hodnotil dítě či danou situaci.¹³³

Dle čl. 3 odst. 1 pokynu policejního prezidenta č. 268/2020, o činnosti na úseku dětí, musí být zařazeni specialisté, kteří jsou proškoleni pro práci s dětmi, nejnižší na úrovni oddělení obecné kriminality územních odborů krajského ředitelství a útvarů zřízených v rámci krajských ředitelství. Pro ostatní, hierarchicky nižší pracoviště, kde se vede trestní řízení, např. obvodní oddělení, již tato povinnost dána není. Nicméně pokud se to zdá být účelné, je jejich zařazení taktéž doporučeno. Tito specialisté pak mají povinnost absolvovat akreditované vzdělávací programy zaměřené na problematiku trestných činů páchaných dětmi a na dětech, přičemž mezi tyto programy patří i „výslech osoby mladší 18 let a zvláště zranitelné oběti (P3/0052)“.¹³⁴

Od roku 2011 vyvíjí svou činnost v rámci odboru prevence kriminality Expertní skupina specialistů Služby kriminální policie a vyšetřování (dále jen „SKPV“) zabývající se trestnou činností na úseku mládeže, která byla vyčleněna z Koordinační skupiny specialistů SKPV. Expertní skupina zastává pozici poradního orgánu, který navštěvuje jednotlivá pracoviště krajských ředitelství Policie ČR, jejich výslechové místnosti a organizuje aktivity mající za cíl zlepšit práci s dětskými oběťmi a zkvalitnit jejich výslech.¹³⁵

Dále byl roku 2012 odborem vzdělávání Ministerstva vnitra schválen nový koncept vzdělávání policistů útvarů SKPV zabývající se problematikou dětí. Tento vzdělávací program si klade za cíl zvýšit právní a odborné znalosti policistů ohledně výslechu dětských svědků, jejich obranných mechanismů, syndromu CAN, typologie pachatelů mravnostních trestných činů a rovněž obohatit policisty o praktické dovednosti při používání speciálních výslechových místností. V rámci jednotlivých kurzů jsou policistům představeny případy z praxe, na základě kterých se seznamují se správnými i nevhodnými postupy OČTŘ, přičemž jednotliví policisté mohou sami přispívat svými zkušenostmi a navzájem se tak obohacovat.¹³⁶

Pro ilustraci udávám program jednoho z těchto kurzů, který se uskutečnil v roce 2018:

1. Výslech dětského svědka
2. Vybrané kapitoly z vývojové psychologie a speciální pedagogiky
3. Syndrom CAN

¹³³ GILLERNOVÁ, Ilona a BOUKALOVÁ., Hedvika. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Op. cit., str. 196-197.

¹³⁴ Čl. 14 pokynu policejního prezidenta č. 268/2020, o činnosti na úseku dětí.

¹³⁵ Seznam speciálních výslechových místností – Státní služba. In: *Úvodní strana – Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Ministerstvo vnitra České republiky, 2021 [Cit. 19. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/sluzba/docDetail.aspx?docid=21667247&docType=ART>.

¹³⁶ KOPENCOVÁ, Dagmar. Kurz „Výslech dětského svědka – oběti mravnostní trestné činnosti“. *Kriminalistický sborník*. 2014, 58(4), str. 66-68.

4. Zvláštnosti výsledku sexuálně zneužívaného dítěte
5. Pachatelé sexuálního zneužívání
6. Praktická část – práce ve speciální výslechové místnosti.¹³⁷

Je patrné, že snaha o edukaci policistů vyslychajících či jinak pracujících s dětmi je skutečně vyvíjena, nicméně stále není nastolen takový stav, kdy by byl ke každému oddělení Policie ČR, které trestnou činnost na úseku mládeže prověřuje a vyšetřuje, povinně přiřazen na tuto problematiku proškolený specialista.

3.2.2 Speciální výslechové místnosti

Na celkový průběh výsledku dítěte má značný vliv i prostředí, ve kterém se uskutečňuje. Málokteré dítě se před výsledkem blíže setkal s OČTŘ či se samo účastnilo jiného institucionální jednání. Prostorů běžných výslechových místností na ně proto může působit negativně, ba až děsivě, čímž dochází ke zbytečnému prohlubování již tak velmi často vzniklého traumatu způsobeného samotným trestným činem. Zároveň může mít tíživé prostředí výslechové místnosti vliv na intelektuální výkon vyslychaného dítěte, neboť je pro něj novým a nepřírodným prostředím značně rozptýleno. Z tohoto důvodu vznikly po roce 2000 na mezinárodní úrovni závazky k budování speciálních výslechových místností. Konkrétně se jedná především o čl. 8 Opčního protokolu k Úmluvě a čl. 14 Obecných zásad OSN týkajících se justice ve věcech zahrnujících oběti a svědky trestné činnosti z řad dětí. Tyto mezinárodní závazky kladou na signatářské státy požadavek citlivého přístupu k dítěti, ve vhodném prostředí, zohledňujícím zvláštní potřeby dítěte, odpovídající jeho vývojovému potenciálu. Pod vlivem mezinárodních závazků byly započaty iniciativy na vnitrostátní úrovni. V České republice poprvé s otázkou speciálních výslechových místností operuje Národní program boje proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí, pod jehož záštitou byl roku 2006 vyhlášen Program pro zřizování speciálních výslechových místností pro dětské oběti a svědky Policií ČR.¹³⁸

Speciální výslechovou místnost lze definovat jako „*vhodně uspořádané a technicky vybavené pracoviště zajišťující maximální autenticitu prováděného úkonu a jeho přesnou*

¹³⁷ Katalog programu celoživotního vzdělávání – kurz č. 10. Výslech dětského svědka – oběti mravnostní trestné činnosti. In: *polac.cz* [online]. Policejní akademie České republiky v Praze, 2019 [Cit. 17. 3. 2021]. Dostupné z: https://www.polac.cz/g2/view.php?inf_stud/kata19/k10.html

¹³⁸ Dítě jako svědek – Policie České republiky. In: *Úvodní strana – Policie České republiky* [online]. Policie ČR, 2021 [Cit. 19. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/sprava-stredoceskeho-kraje-odkazy-akce-a-projekty-dite-jako-svedek.aspx>.

dokumentaci. ¹³⁹ V ideálním případě se speciální výslechovou místností nemyslí pouze jeden prostor, nýbrž komplex tří samostatných místností – výslechové (pracovní), monitorovací a technické. Každá z místností má při výslechu dítěte či jiné zvlášť zranitelné oběti své využití a specifické vybavení.

Stěžejní je místnost výslechová, kde probíhá samotná komunikace mezi vyslychaným a vyslychajícím. Tento prostor by měl být barevně vymalován, vybaven vhodným nábytkem, hračkami, obrázky, demonstrativními pomůckami, a to tak, aby co nejvíce navozoval pocit bezpečí a uvolněnosti. Prostředí výslechové místnosti však nesmí působit rušivým dojmem a odvádět pozornost vyslychaného od předmětu výslechu. Místnost musí být zároveň uzpůsobena tomu, že bude využívána nejen pro výslechy malých dětí, ale taktéž dospívajících či jiných zvlášť zranitelných obětí. Co se týče technického zařízení, výslechová místnost je vybavena alespoň dvěma kamerami, mikrofony a případně i počítačem. Přehledová kamera snímá celou místnost, s druhou kamerou je možné manipulovat, různě ji natáčet a dle potřeby obraz přibližovat tak, aby byly zachyceny i nonverbální projevy či gesta vyslychaného.¹⁴⁰

Monitorovací místnost, sloužící k pozorování výslechu příbranými osobami, je především uzpůsobena tomu, aby umožňovala těmto osobám sledovat výslech prostřednictvím audiovizuálních a reprodukčních soustav. Je žádoucí, aby byla monitorovací místnost vybavena technickým zařízením, kterým se lze přímo spojit s vyslychajícím ve výslechové místnosti, není to však nezbytné.¹⁴¹

Poslední místností je místnost technická, vybavena prostředky pro ovládání kamer, zvuku a pořízení audiovizuálního záznamu, včetně jeho výstupu na portabilní média. V případě, že ji nelze mít odděleně, může být součástí monitorovací místnosti.¹⁴²

Pro speciální výslechové místnosti je taktéž důležité jejich situování, přičemž je třeba pracovat s více faktory. Vhodné je takové umístění, kdy dítě není nuceno projít celým policejním pracovištěm, případně má speciální výslechová místnost svůj vlastní vchod. Některé komplexy jsou dokonce umístěny zcela mimo policejní budovy, ve vhodně situovaných

¹³⁹ KOVÁŘ, Petr a kol. *Sexuální agrese: znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Praha: Maxdorf, 2008. Jessenius, str. 179.

¹⁴⁰ Expertní tým. Standard vybavení speciální výslechové místnosti pro dětského účastníka trestního řízení. In: *Úvodní strana – Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Ministerstvo vnitra, 2021 [20. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/standard-vybaveni-specialni-vyslechove-mistnosti-pro-detskeho-ucastnika-trestniho-rizeni.aspx>.

¹⁴¹ Ibidem.

¹⁴² Ibidem.

oblastech, které jsou dobře dostupné všem zúčastněným osobám. Mohou tak být v budovách dětských domovů, škol, rodinných center a jiných podobných institucí.¹⁴³

V České republice začaly speciální výslechové místnosti vznikat v roce 2004. Zcela první speciální výslechová místnost byla vybudována v rámci Krajského ředitelství pro hl. město Prahu v Kongresové ulici. V dětském domově v Ostravě byl poté v roce 2006 umístěn první výslechový komplex, sestávající ze všech tří místností. V současné době se v České republice nachází celkově 74 speciálních výslechových místností, kdy jejich číslo bude v dalších letech pravděpodobně dále narůstat. Podrobný přehled speciálních výslechových místností k 30. květnu 2021, vyplývající ze sdělení jednotlivých krajských ředitelství PČR, je poskytnut v Příloze č. 1. V rámci krajských či městských programů prevence kriminality je možné zažádat o dotaci na zřízení, případně renovaci speciálních výslechových místností. O udělení dotace rozhoduje Výběrová komise Republikového výboru pro prevenci kriminality na základě stanoviska Expertní skupiny.¹⁴⁴

Obrázek č. 1: Mapa výskytu speciálních výslechových místností v České republice.¹⁴⁵

¹⁴³ FÜRBAČEROVÁ, Iva. Síť speciálních výslechových místností – Procesní modulování. In: *Úvodní strana – Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Ministerstvo vnitra České republiky, 2021 [Cit. 21. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/webpm/clanek/sit-specialnich-vyslechovych-mistnosti-v-roce-2013.aspx>.

¹⁴⁴ Seznam speciálních výslechových místností – Státní služba. In: *Úvodní strana – Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Ministerstvo vnitra České republiky, 2021 [Cit. 19. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/sluzba/docDetail.aspx?docid=21667247&docType=ART>.

¹⁴⁵ Zpracována na základě dat, které mi byly zaslány e-mailem pracovníky jednotlivých krajských ředitelství Policie České republiky.

Obrázek č. 2: Speciální výslechová místnost Krajského ředitelství PČR v Chebu.¹⁴⁶

Obrázek č. 3: Speciální výslechová místnost Územního odboru PČR v Rumburku.¹⁴⁷

¹⁴⁶ Fotografie poskytnuta na základě žádosti o informaci Krajským ředitelstvím policie Karlovarského kraje prostřednictvím e-mailu ze dne 26. 5. 2021.

¹⁴⁷ Fotografie poskytnuta na základě žádosti o informaci Krajským ředitelstvím policie Ústeckého kraje prostřednictvím e-mailu ze dne 27. 5. 2021.

Obrázek č. 4: Technická místnost Územního odboru PČR v Písku.¹⁴⁸

3.2.3 Demonstrativní pomůcky

Demonstrativní pomůcky jsou nástrojem využívaným pro výslech dětí, mentálně postižených osob či osob se sníženou schopností verbální komunikace. Každé policejní pracoviště by proto mělo demonstrativními pomůckami disponovat a nemělo by se jednat jen o standard speciálních výslechových místností.

V České republice jsou demonstrativní pomůcky představovány dvojicí loutek Jája a Pája. Tyto panenky navrhla v roce 1995 psycholožka Alena Plšková z Úřadu služby kriminální policie a vyšetřování policejního prezidia v Praze, jejíž iniciativa pramenila z přednášky Petera M. D. Adaseka v rámci Národní konference k problematice týraného dítěte, uskutečněné v roce 1993 v Mostě. Jedná se o dvojici textilních loutek obou pohlaví, které mají zvýrazněny i sekundární pohlavní znaky. Panenky jsou využívány v případech, kdy dítě nechce nebo nedokáže popsat sexuální atak, kterému bylo vystaveno. Vzhledem k tomu, že hra je přirozenou součástí dětského života a jejich nejběžnějším komunikačním prostředkem, je pro vyslychajícího jednodušší skrze demonstrativní pomůcky získat od dítěte nezbytné informace. Neopomenutelným benefitem panenek je také to, že dítě na nich může demonstrovat konkrétní sexuální praktiky bez toho, aby u něj došlo k dalšímu prohlubování traumatu.¹⁴⁹

¹⁴⁸ [Speciální výslechová místnost Územního odboru Písek]. In: policie.cz [online]. [Cit. 31. 5. 2021]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/SCRIPT/ViewImage.aspx?id=613711&docname=Slavnostni-otevreni-specialnich-vyslechovych-mistnosti>.

¹⁴⁹ WEISS, Petr a kol. *Sexuální zneužívání dětí*. Praha: Grada, 2005. Psyché (Grada), str. 52-53.

Obrázek č. 5: Demonstrativní pomůcky Jája a Pája.¹⁵⁰

Demonstrativní pomůcky mohou být samozřejmě využívány i při výsleších týkajících se jiných než mravnostních trestných činů, např. trestného činu vraždy nebo týrání svěřené osoby, kde sehrávají roli figurantů.¹⁵¹ V případech, ve kterých se objevuje více osob je vhodné doplnit dvojici demonstrativních loutek o další panenky, které budou zastupovat jednotlivé aktéry případu. V roce 2013 došlo k vylepšení designu panenek, jejich pohlavní orgány jsou propracovanější, mají zvýrazněn anální otvor, a kromě svrchního oblečení jsou zahaleny i do spodního prádla.¹⁵²

Vzhledem k tomu, že při výslechu s využitím panenek Jája a Pája může dojít k mnohým pochybením, je žádoucí, aby byla práce svěřena proškoleným specialistům,¹⁵³ kteří se budou řídit desaterem zásad pro jejich používání, sestávajícím z těchto pravidel:

1. Důkladně znát celý případ, posudky a expertízy.
2. Připravit si i písemně okruhy otázek s ohledem na věk dítěte a seznámit se záměry všechny zúčastněné.
3. Vytvořit podmínky pro nerušený výslech (telefony, odchody a příchody dalších apod.).
4. Záznamovou techniku používat nenápadně.

¹⁵⁰ Fotografie poskytnuta na základě žádosti o informaci Krajským ředitelstvím policie kraje Vysočina prostřednictvím e-mailu ze dne 2. 6. 2021.

¹⁵¹ FRYŠTÁK, Marek a kol. *Trestní právo v aplikační praxi: multimediální učební text*. Brno: Masarykova univerzita, 2006, str. 118-119.

¹⁵² VOLFOVÁ, Alena. Jája a Pája. *Policejní panenky. Psychologie dnes*. 2016, 22(10), str. 40-43.

¹⁵³ Čl. 13 odst. 2 pokynu č. 268/2020.

5. Při navazování kontaktu dbát na věk dítěte a povahu případu, včetně slovníku pro děti pochopitelného.
6. Loutky představit, nevnucovat je, nechat je dětem „ohmatat“, pojmenovat, seznámit se.
7. Výslech vést tak, aby byla zajištěna spontánnost výpovědi, vyvarovat se emočně zabarveného reagování na dětskou manipulaci s loutkou či jeho verbální projev.
8. Při únavě dítěte či přechodu do spontánní hry s loutkami, nesouvisející s případem, výslech přerušit a dítě zaměstnat jinak.
9. Po ukončení výslechu nechat dítě s loutkou pohrát, rozloučit se, pochválit je, „odvést“ je do pozitivní reality.
10. Zabezpečit přepis celého výslechu do protokolární formy.¹⁵⁴

Obrázek č. 6: Demonstrativní pomůcky.¹⁵⁵

3.3 Průběh výslechu

V první části diplomové práce bylo pojednáno o výslechu obecně, o tom, jaký má kriminalistický význam, účel a stádia. Nyní si dovoluji nastínit průběh výslechu dítěte v postavení svědka, resp. oběti trestného činu, se zaměřením na jeho kriminalistické zvláštnosti.

¹⁵⁴ PLŠKOVÁ, Alena. Jája a Pája. *Kriminalistický sborník*. 1995, 39(9), str. 329-336.

¹⁵⁵ [Demonstrativní pomůcky]. In: policie.cz [online]. [Cit. 31. 5. 2021]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/prazska-policie-v-techto-dnech-otevrela-dalsi-specialni-vyslechovou-mistnost.aspx>.

3.3.1 Příprava výslechu a předvolání

Dostatečná příprava je jedním ze zásadních předpokladů úspěšně zvládnutého výslechu dítěte. Je ideální, když má vyslyšající před výslechem dítěte k dispozici dostatečné množství spisového materiálu z již dříve provedených úkonů (výpověď pachatele, znalecké posudky, listinné důkazy, fotografie apod.). Vyslyšající se s nashromážděným materiálem musí podrobně obeznámit a vytvořit na jeho základě, se zohledněním dalších naplánovaných úkonů, datum a plán výslechu. Zvláště u mladších dětí je zásadní, aby výslech proběhl co nejdříve po události, jež je předmětem výslechu, neboť jsou schopny si své poznatky zapamatovat jen po omezenou dobu a mohou v mezidobí podlehnout sugestivním vlivům.¹⁵⁶

Pro úspěšné provedení výslechu je zásadní volit zvláštní taktické postupy zohledňující osobnost dítěte i jeho vývojové stádium.¹⁵⁷ Je proto nezbytné poznat osobu vyslyšchaného, zjistit, jak má rozvinuté schopnosti vnímat, uchovat a reprodukovat prožité události a zda je schopen podat věrohodnou výpověď. Dále je vhodné zjistit, jaké má dítě vztahy k členům rodiny, spolužákům, učitelům a jak tráví svůj volný čas. Tyto informace si musí vyslyšající opatřit vlastním šetřením, načíst je ze spisu, případně si je opatřit nezávazným pohovorem před či na počátku výslechu.¹⁵⁸ Do přípravy výslechu je doporučeno zařadit i formulaci jednotlivých otázek, aby se předešlo jejich sugestivní konotaci, k níž může být v případě nepřipravenosti větší tendence.¹⁵⁹ Pro představu si dovolím uvést příklad týkající se otázky ohledně toho, co dítě dělalo po škole. Vyšetřující, znající všední průběh dne dítěte může mít tendenci zeptat se takto: „Když jsi včera přišel ze školy, dělal jsi úkoly?“ Takto formulovaná otázka však dítě směřuje a nedává prostor k tomu, aby samo popsalo, co po příchodu domů dělalo. Tím může dojít k opomenutí předcházejících činností, které mohou být pro případ mnohem důležitější. Vhodnější by tedy bylo položit otázku tímto způsobem: „Co jsi dělal včera po škole?“¹⁶⁰

Zásadní je taktéž samotná volba vyslyšajícího, mimo jeho osobních a odborných kvalit je rozhodující i vzhled a pohlaví. Vyslyšající by se neměl podobat pachateli trestného činu, v případě sexuálně motivovaných trestných činů je vhodné, aby byl opačného pohlaví než pachatel.¹⁶¹ Dítě by však mělo mít možnost si pohlaví vyslyšajícího zvolit samo. Zvláště při

¹⁵⁶ KONRÁD, Zdeněk, NĚMEC, Miroslav a NOVOTNÝ, František. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*. Op. cit., str. 63

¹⁵⁷ KACAFÍRKOVÁ, Marcela. Výslech nedospělých a mladistvých osob v trestním řízení. Op. cit., str. 16

¹⁵⁸ PJEŠČAK, Ján. *Kriminalistika: učebnice pro právnické fakulty*. Op. cit., str. 173.

¹⁵⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Op. cit., str. 344.

¹⁶⁰ GORDAN, Nathan, J. a FLEISHER, William L. *Effective Interviewing and Interrogation Techniques* [online]. Burlington: Academic Press. 2006, str. 176 [Cit. 2. 6. 2021]. Dostupné z: https://eds-a-ebsohost.com.ezproxy.is.cuni.cz/eds/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzE5NjE1NF9fQU41?sid=91230773-fbe4-43e5-a67a-e01f6ed7926f@sessionmgr4006&vid=0&format=EB&lpid=lp_83&rid=0.

¹⁶¹ KONRÁD, Zdeněk, NĚMEC, Miroslav a NOVOTNÝ, František. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*. Op. cit., str. 64.

výslechu mladších dětí je lepší, pokud je vyslychající policista v civilním oblečení, nikoli v uniformě.

Již během přípravy si musí vyslychající stanovit, jaké osoby k výslechu přibere, neboť je povinen zajistit jejich přítomnost. Obligatorně se jedná o OSPOD, dále však mohou být přítomné i jiné osoby mající zkušenost s dětmi a rodiče dítěte.¹⁶²

Jak již bylo zmíněno výše (viz bod 3.2.2), důležitým bodem je taktéž výběr vhodného prostředí výslechu. Ideální možností je speciální výslechová místnost vybavená potřebnou technikou, nicméně v některých situacích je považováno za vhodnější zvolit zcela jiné prostory. Může se jednat o školu, školku, případně místo bydliště vyslychaného. Vždy je nutné zohlednit konkrétní okolnosti a prostředí vybrat na základě toho.¹⁶³

Poněkud komplikovanou otázkou je i způsob předvolání dítěte k výslechu. Nejčastěji se tak děje prostřednictvím rodičů či jiných zákonných zástupců. V některých případech však může hrozit riziko ovlivňování dítěte rodičem, zejména, pokud je sám nějakým způsobem ve věci zainteresován. Ve výjimečných případech je proto možné, aby bylo dítě předvoláno prostřednictvím pracovníka školy či jiné instituce, do které pravidelně dochází.¹⁶⁴ Takovou osobu je nutné zkontaktovat, nastínit situaci, vyšetřovanou událost i procesní postavení dítěte. Poté by mělo být na základě dohody stanoveno, jakým způsobem se k výslechu dítě dostaví, případně může být předmětem společného ujednání i místo, datum a čas výslechu.¹⁶⁵

3.3.2 Úvodní část – navázání psychologického kontaktu

Na úvod výslechu je vhodné, aby vyslychající představil sebe i ostatní osoby, které jsou u výslechu přítomny. Dítě by mělo být obeznámeno s tím, za jakým účelem se jednotlivé osoby výslechu účastní a na koho z nich se může během výslechu obrátit, pokud by mělo nějaký problém. Následně je třeba požádat dítě, aby vypovědělo o sobě, škole, rodině či zálibách. Je vhodné položit několik obecných otázek na běžné téma, které dítěti pomohou adaptovat se na danou situaci, snížit jeho napětí a dodat mu sebedůvěru. Zvláště v této fázi je velmi důležité, aby vyslychající vzbudil kladný dojem a získal si sympatie vyslychaného, měl by si proto připravit témata, která dítě rozptýlí a navodí příjemnou atmosféru. Pokud jsou zvoleny vhodné náměty pro nezávazný rozhovor, může z toho vyslychající těžit i v průběhu samotného

¹⁶² KONRÁD, Zdeněk, NĚMEC, Miroslav a NOVOTNÝ, František. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*. Op. cit., str. 64.

¹⁶³ PROTIVINSKÝ, Miroslav a PRERAD, Vladimír. *Taktika výslechu obviněného a svědka v přípravném řízení*. Praha: SPN, 1978, str. 109.

¹⁶⁴ *Ibidem*, str. 110.

¹⁶⁵ KONRÁD, Zdeněk, NĚMEC, Miroslav a NOVOTNÝ, František. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*. Op. cit., str. 66.

výslechu, kde se takto získané informace mohou dále zužitkovat. Zároveň tento nezávazný rozhovor mnohdy odhalí, je-li dítě vůbec schopno vypovídat a zda je možné považovat jej za obecně věrohodné.¹⁶⁶

Jakmile vyslychající naváže psychologický kontakt, začne postupně přecházet z nezávazné besedy na samotný předmět výslechu, tedy okolnosti případu, které jsou dítěti známé, neboť je samo vnímalo svými smysly. Je žádoucí, aby byl tento přechod plynulý a dítě dalo hovořilo volně, jen se ve své výpovědi již zaměřilo na daný případ.¹⁶⁷ Vyslychající před samotným výslechem musí sdělit dítěti důvod výslechu, jeho procesní postavení a poučit ho o jeho právech a povinnostech. Vše musí být formulováno jazykem, kterému dítě rozumí, bez použití přehnaných formalismů, se zohledněním jeho věku a psychického stavu.¹⁶⁸ Dítě musí bezpodmínečně vědět, z jakého důvodu se u výslechu nachází, co se po něm během výslechu chce, co může a musí chápat nastalou situaci. Po poučení je nutné dítě orientovat na předmět výslechu, přičemž za tímto účelem se může vyslychající zeptat, jestli dítě ví, z jakého důvodu se u výslechu ocitá. V případě patrné nejistoty je možné dítěti poskytnout příklady, které jej přesvědčí o tom, že výslech je běžná situace a vyslychající se s podobnými věcmi setkává často, takže není důvod ke studu či strachu.¹⁶⁹ Zároveň je nezbytné stále zvažovat, zda svým prohlášením vyslychající nevzbuzuje v dítěti pocit, že má vypovídat určitým způsobem. Není tedy vhodné dítěti říkat fráze tohoto typu: „Už jsem vyslychal spoustu dětí, kterým se staly špatné věci, a jsem opravdu pyšný na všechny z nich, že se rozhodly nám tyto ošklivé věci říct.“ Ačkoliv to zní nevinně, na dítě tento výrok může zapůsobit tak, že si bude „zlé věci“ vymýšlet, aby naplnilo očekávání, které má dle jeho názoru vyslychající od jeho výpovědi.¹⁷⁰

3.3.3 Monolog a dialog

V ideálním případě dítě začne po počáteční stimulaci a orientaci na předmět výslechu samo volně vypovídat o okolnostech důležitých pro daný případ. Spontánní líčení události je velmi žádoucí, neboť bývá zpravidla méně zkresleno než odpovědi na otázky, které jednak vzbuzují pocit opatrnosti, jednak působí sugestivně. Pokud to není nezbytně nutné, nedoporučuje se do monologu dítěte zasahovat, neboť se tím přerušuje jeho myšlenkový proces a posloupnost výkladu. Až poté, co vyslychaný sám ukončí popis okolností, případně se

¹⁶⁶ PROTIVINSKÝ, Miroslav a PRERAD, Vladimír. *Taktika výslechu obviněného a svědka v přípravném řízení*. Op. cit., str. 112-113.

¹⁶⁷ Ibidem, str. 112.

¹⁶⁸ KONRÁD, Zdeněk, NĚMEC, Miroslav a NOVOTNÝ, František. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*. Op. cit., str. 67.

¹⁶⁹ ČIRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Op. cit., str. 349.

¹⁷⁰ GORDAN, Nathan, J. a FLEISHER, William, L. *Effective Interviewing and Interrogation Techniques*. Op. cit., str. 175.

významně odkloní od meritu věci, je na místě usměrnit výpověď doplňujícími dotazy.¹⁷¹ V rámci snahy o eliminaci sugestivních vlivů a předejití opakování výsledku, je vhodné, aby si vyslychající případné dotazy předem připravil na základě dosud nashromážděného spisového materiálu.¹⁷²

V případě, že dítě není schopno o události učinit výpověď, je možné zařadit do výsledku i postupy jiné. Jak již bylo pojednáno výše (viz bod 3.2.3), slovní výpověď může být nahrazena demonstrací události s využitím loutek Jája a Pája, případně dalších panenek i jiných pomůcek. Velmi přínosné může být i využití kresby. Pro dítě je kresba přirozenou formou vyjádření a zvláště u malých dětí může mít vyšší výpovědní hodnotu než slova. Dětská kresba by však měla být interpretována odborníkem – psychologem nikoli přímo vyslychajícím, jelikož tato činnost vyžaduje rozsáhlé odborné znalosti.¹⁷³

Během výsledku je velmi důležité průběžně analyzovat výpověď vyslychaného. Děti mnohem častěji podávají zkreslenou výpověď, což je dáno jejich neukončeným psychickým vývojem a s tím související rozumovou úrovní. Problém může nastat v tom, že dítě nezná smysl určitých jevů, nerozumí některým slovům nebo si událost neúplně či chybně zapamatovalo. Dítě však může vypovídat záměrně nepravdivě, mnohdy i na základě heterosugestivních vlivů, které na něj působily před samotným výsledkem. O pravdivosti výpovědi mohou nastat pochybnosti zejména, pokud je zatížena logickými rozpory, odporujícími tvrzeními, neodůvodněnými mezerami, výrazy a pojmy, které nejsou adekvátní věku a rozumové úrovni dítěte. Pro určení věrohodnosti výpovědi je možno použít ostatní důkazy a porovnat výpověď s již zjištěnými informacemi. Neopomenutelným ukazatelem věrohodnosti výpovědi jsou také neverbální a paraverbální¹⁷⁴ projevy, které děti ovládají mnohem hůře než dospělí lidé.¹⁷⁵

Pokud si dítě nemůže na některé věci či detaily vzpomenout, případně je popisuje chybně, je na místě, aby se vyslychající pokusil pomoci dítěti tyto nedostatky překonat. Každý vnímá prostředí, jevy a jejich podrobnosti zcela individuálně. Nemůže-li si dítě vzpomenout na událost jako celek, měl by se vyslychající snažit odhalit, jaké detaily dítě v okamžiku vnímání předmětné události zaujaly, neboť na základě nich, vlivem asociačních spojů, může dojít k vybavení celé události. Zároveň je třeba mít na paměti, že nejjednodušším způsobem

¹⁷¹ PROTIVINSKÝ, Miroslav a PRERAD, Vladimír. *Taktika výsledku obviněného a svědka v přípravném řízení*. Op. cit., str. 113.

¹⁷² GILLERNOVÁ, Ilona a BOUKALOVÁ., Hedvika. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Op. cit., str. 199.

¹⁷³ DAVIDO, Roseline. *Kresba jako nástroj poznání dítěte*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008, str. 16.

¹⁷⁴ Týkající se zvukové a grafické stránky řeči, tedy např. hlasitosti, akcentace, rychlosti, emotivity hlasu.

¹⁷⁵ KONRÁD, Zdeněk, NĚMEC, Miroslav a NOVOTNÝ, František. *Vybrané otázky teorie a praxe výsledku*. Op. cit., str. 68-69.

vedoucím k rozpomenutí je znovupoznání, vyslychanému dítěti je proto vhodné ukázat věc či osobu, která se s událostí pojí.¹⁷⁶

Pokud během výslechu vyjde najevo, že bylo dítě na výslech připraveno zainteresovanou osobou a pod jejím vlivem vypovídá nepravdivě, vyslychající by měl rozšířit výslech i na skutečnosti, na které nemohlo být dítě předem připraveno. Dítě tento nepředpokládaný scénář zpravidla vyvede z míry natolik, že započne vypovídat pravdu.¹⁷⁷

3.3.4 Ukončení výslechu

Délka výslechu se musí vždy odvíjet od individuálních okolností případu, zejména věku dítěte a povahy trestného činu, o kterém dítě vypovídá. Obecně vzato lze říct, že by výslech měl být krátký, nevyčerpávající, ne delší než jednu hodinu. U dětí různých věkových skupin je třeba reflektovat, že jsou schopny udržet pozornost pouze po omezenou dobu:

- do 7 let 15 minut,
- od 7 do 10 let 20 minut,
- od 10 do 12 let 25 minut,
- od 12 do 15 let 30 minut.

Po uplynutí výše zmíněné doby se může u dětí začít projevovat únava, motorický neklid, nekoncentrovanost i chyby v reprodukci. Z tohoto důvodu je vhodné výslech ukončit ve chvíli, kdy vyslychající zaznamená výše zmíněné nedostatky. Případně je možné výslech pouze v těchto intervalech přerušit a po pauze pokračovat.¹⁷⁸ V případě přerušení výslechu nebo jeho odložení na jiný den je vhodné prvotní výslech ukončit jednoduchými otázkami, aby dítě zůstalo motivováno vypovídat a nemělo pocit neúspěchu.¹⁷⁹

Vyslychající je povinen učinit z výslechu výstup, který bude dostatečně obsáhlý a jasný. Zákon dokonce ukládá, aby byl vyhotoven protokol s doslovným přepisem výpovědi dítěte. Se zohledněním technických možností konkrétních pracovišť je žádoucí, aby byl výslech zaznamenáván audiovizuální technikou. V případě využití speciálních výslechových místností se to zdá být samozřejmostí, nicméně i při výslechu v běžné výslechové místnosti je vhodné tyto technické prostředky využívat. Jedná se o nejspolehlivější a nejúplnější formu záznamu, která poskytne autentický obraz i jiných než verbálních projevů dítěte. Zároveň se díky

¹⁷⁶ PROTIVINSKÝ, Miroslav a PRERAD, Vladimír. *Taktika výslechu obviněného a svědka v přípravném řízení*. Op. cit., str. 114.

¹⁷⁷ Ibidem, str. 114.

¹⁷⁸ KONRÁD, Zdeněk, NĚMEC, Miroslav a NOVOTNÝ, František. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*. Op. cit., str. 64.

¹⁷⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Op. cit., str. 350.

videozáznamům dá předcházet opakovanému výslechu dítěte, což by mělo být prioritou vyšetřovatele, a to zejména u závažnější trestné činnosti.¹⁸⁰

¹⁸⁰ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Op. cit., str. 350.

4 Hodnocení právní úpravy a výslechové praxe

Po právní rešerši problematiky výslechu dětských svědků a obětí jsem uskutečnila čtyři rozhovory, a to se sociálními pracovníky OSPOD a policisty obvodních oddělení spadajících pod Krajské ředitelství policie Pardubického kraje, jejichž přepis je proveden v Příloze č. 2. Pro rozhovor jsem zvolila policisty obvodního oddělení, neboť i na této úrovni probíhá šetření a prověřování trestných činů spáchaných na dětech, přičemž však policisté zpravidla nejsou na takovou činnost vhodně proškoleni a nemají pro výslechy k dispozici speciální prostory. Ačkoli závažnější trestné činy, u nichž horní hranice trestní sazby trestu odnětí svobody převyšuje tři roky, jsou již řešeny na úrovni vyšší,¹⁸¹ není výjimkou, že policisté obvodních oddělení musí v některých případech dětského svědka či oběť předvolat k podání vysvětlení nebo provést jejich výslech jako neodkladný úkon. Rozhovor se sociálními pracovníky jsem zařadila, neboť na výslech dětí nahlíží z jiné perspektivy než vyšetřovatelé a lze od nich tudíž očekávat podnětné připomínky k výslechové praxi.

Výstupy provedených rozhovorů zcela jistě netvoří dostatečný podklad pro jejich majorizaci, nicméně nám poskytují náhled na praktickou stránku výslechů dětských svědků a mnohdy poukazují na nevhodnost nynější právní úpravy. V závěrečné části své práce si proto dovoluji na základě těchto rozhovorů a předešlé právní rešerše zhodnotit českou právní úpravu výslechu dětských svědků a identifikovat problematické aspekty výslechové praxe.

4.1 Zhodnocení právní úpravy

Právní úpravu výslechu dětských svědků a obětí v České republice hodnotím jako celek velmi kladně. Samozřejmě jako každý institut i výslech dětí přináší určitá úskalí, která vzbuzují kritiku z řad odborníků i osob, které aktivně výslechy provádí nebo se jich účastní. Mnou dotazování policisté a sociální pracovníci vnímají právní úpravu jako dostatečnou, přičemž za velký posun považují přijetí zákona o obětech trestných činů.

4.1.1 Věková hranice

Věková hranice dělící obecnou právní úpravu výslechu od té speciální, týkající se dětských svědků, není v rámci Evropské unie jednotná.¹⁸² Česká republika se řadí ke státům, které poskytují při výslechu speciální zacházení svědkům mladším 18 let. Do 31. července 2013

¹⁸¹ Čl. 4 odst. 1 písm. a) pokynu policejního prezidenta č. 103/2013, o plnění úkolů v trestním řízení.

platila zvláštní pravidla pro výslech pouze u osob mladších 15 let. Současně s nabytím účinnosti zákona o obětech trestných činů došlo ovšem k posunu této hranice na 18 let.

Tuto změnu hodnotím jako krok správným směrem. Situace, kdy byla speciální úprava týkající se výslechu svědka aplikovatelná pouze na výslech osoby mladší 15 let, zakládala dle mého názoru neodůvodněnou nerovnost mezi mladistvými pachateli a mladistvými svědky. Mladiství pachatelé již v té době měli v § 41 ZSVM přiznané zvláštní zacházení zohledňující jejich věk a vyspělost tak, aby nedošlo k narušení psychického vývoje a sociální rovnováhy mladistvého. Svědci i oběti trestného činu jsou z mého pohledu obecně náchylnější k tomu, aby trestní řízení a úkony s ním související negativně ovlivnily jejich psychický vývoj. Zároveň to, že se stali součástí trestního řízení, nebylo jejich volbou, ale výsledkem okolností, které z převažující míry byly na jejich vůli nezávislé. Je proto na místě, aby jim byla poskytována ochrana alespoň na stejné úrovni jako pachatelům trestných činů, resp. provinění či činů jinak trestných.

4.1.2 Právo na spravedlivý proces vs. ochrana dětského svědka

Třetí plocha mezi právem na spravedlivý proces a právem na zvýšenou ochranu dětského svědka byla již nastíněna výše v bodě 2.3.1. Obecně nelze říct, že tyto dvě práva jdou proti sobě, ale v určitých situacích může ochrana jednoho z nich zasahovat do toho druhého zásadním způsobem. Nejmarkantněji je tento konflikt znatelný v případě výslechu dětského svědka před zahájením trestního stíhání, neboť až zahájením trestního stíhání získává obviněný plnou možnost uplatňovat svá práva v trestním řízení. Jedním z těchto práv je i možnost zvolit si obhájce, který je oprávněn účastnit se všech úkonů trestního řízení, jejichž výsledek může být použit jako důkaz v řízení před soudem, včetně výslechu svědků.¹⁸³ Pokud výslech svědka proběhne ještě před zahájením trestního stíhání, tedy bez účasti obviněného či jeho obhájce, dochází tak k zásahu do práva obviněného na spravedlivý proces. Obviněný, resp. jeho obhájce nemůže svědkovi klást během výslechu otázky, čímž dochází k porušení čl. 6 odst. 3 písm. d) EÚLP.

V případě výslechu dětského svědka, je-li vyslýchán o okolnostech, jejichž ožívání v paměti by mohlo narušit jeho psychický a mravní vývoj, platí pravidlo, že lze důkaz v řízení před soudem provést přečtením protokolu či přehráním audiovizuálního záznamu, a to i bez splnění podmínek uvedených v § 211 odst. 1, 2 TŘ. Není tedy nutné, aby k takovému kroku byl dán souhlas státního zástupce a obviněného, nebo aby šlo o neodkladný či neopakovatelný

¹⁸³Srov. § 165 odst. 2 TŘ.

úkon. Může se tak stát, že výsledek celého trestního řízení bude závislý na výpovědi dětského svědka, jehož výslechu se neúčastnil obviněný, ani jeho obhájce, ani soudce. To jistě není žádoucí situace, neboť tak z důvodu zvýšené ochrany dětského svědka dochází k neúměrnému zásahu do kontradiktornosti řízení a tím i práva obviněného na spravedlivý proces.

K této problematice se opakovaně vyjádřil Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“). ESLP ve svých rozhodnutích zdůrazňuje, že mezi právy obhajoby a právy nezletilé oběti musí být nastolena spravedlivá rovnováha. ESLP taktéž uvádí, že čl. 6 odst. 3 písm. d) EÚLP nezaručuje obviněnému bezbřehou možnost vyslyšet a dát vyslyšet svědky proti sobě. Je proto možné, aby v určitých situacích bylo rozhodnutí v trestním řízení postaveno na výpovědi svědka, jehož výslechu se obviněný neúčastnil a neměl možnost klást mu otázky. Vždy je nutné, aby pro takový postup byly dány vážné důvody, jako např. znalecký posudek nedoporučující předvolat svědka k hlavnímu líčení. Zároveň je nezbytné, aby byla přijata opatření umožňující posoudit věrohodnost takové výpovědi či jinak kompenzovat překážky, které byly před obhajobu postaveny. V neposlední řadě je důležitým kritériem také to, zda je výpověď jediným důkazem ve věci, nebo zda je podložena dalšími, byť i nepřímými důkazy, které v souhrnu prokazují nade vše pochybnost viny obviněného či nikoli.¹⁸⁴

Naše právní úprava umožňující vyslyšet svědka bez přítomnosti obviněného či jeho obhájce tak často vede nepřímo k porušení práva na spravedlivý proces. Bylo by proto na místě, aby byla do právní úpravy zanesena opatření, která by takovému porušování předcházela. Může se jednat o povinnost OČTŘ nechat vyhotovit znalecký posudek o věrohodnosti dítěte a jeho výpovědi. Dále by mohla být zavedena povinnost OČTŘ opatřovat z výsledků audiovizuální záznam, který by se stal podkladem pro námitky obviněného a jeho obhájce či pro znalecký posudek. Jistou pojistkou by mohla být i přítomnost soudce u všech výslechů konajících se před zahájením trestního stíhání, nejen těch, které jsou učiněny jako neodkladný či neopakovatelný úkon.¹⁸⁵

4.1.3 Role OSPOD

Jak jsem již zmiňovala výše, dotazovaní policisté i sociální pracovníci považují právní úpravu výslechu dětských svědků za velmi dobrou a dostačující. Všichni se však shodují na tom, že by bylo vhodné, aby byla právní úprava doplněna o možnost OSPOD zasahovat do průběhu výslechu podstatnějším způsobem než doposud. Vzhledem k tomu, že OSPOD je při výslechu přítomen z důvodu ochrany nezletilých dětí, je s podivem, že téměř nemůže

¹⁸⁴ Rozsudek ESLP ze dne 28. září 2010 ve věci č. 40156/07 – A. S. proti Finsku.

¹⁸⁵ Rozsudek ESLP ze dne 24. května 2016 ve věci č. 15487/08 – Przydział proti Polsku.

ovlivňovat průběh výslechu a plně tak hájit zájmy dětí. Někteří vyslychající policisté sociálním pracovníkům umožňují, aby se aktivněji podíleli na výslechu, vyjadřovali se k pokládaným otázkám a případně je dítěti vysvětlili tak, aby na ně bylo schopné odpovědět. Jedná se však pouze o dobrou vůli vyslychajících, ne zákonem zakotvené právo.

Možnost aktivně působit při výslechu by poskytla OSPOD prostor pro směřování otázek a plnohodnotné zastupování zájmů dítěte. Dítě samo neví, co po něm může a nemůže být požadováno a také se mnohdy zdráhá požádat o vysvětlení či přeformulování položené otázky. Je proto možné, že některé odpovědi nemusí být zcela přiléhavé a vyčerpávající pouze z důvodu nevhodné formulace otázek, případně nekomfortnosti, kterou dítě během výslechu prožívá.

Dalším problémem, který se však týká především roviny výslechové praxe, je nedostatečné obeznámení vyslychaného dítěte s tím, kdo je sociální pracovník a jakou roli při jeho výslechu sehraává. Jedna z dotazovaných sociálních pracovníc uvedla, že se jí velmi často stává, že není dítěti vůbec představena, nebo je uvedena pouze jako „paní od OSPOD.“ Dítě tak bez řádného seznámení neví, že pracovník OSPOD je u výslechu přítomen, aby chránil jeho zájmy, že se na něj může během výslechu obrátit atp. To je z mého pohledu nešvar, který by měl být napraven, neboť dítě potřebuje vědět, že je u výslechu, byť často v jiné místnosti, přítomna osoba, která tam je od toho, aby jej chránila. Situace je jiná v případě, kdy je dítě klientem OSPOD dlouhodobě a sociální pracovník má možnost s ním před výslechem hovořit, připravit jej na něj a jeho průběh mu nastínit. Absence úvodního seznámení nepředstavuje poté již takový problém.

Řešením, které je dle mého názoru na místě, by se mohlo stát přijetí nových ustanovení trestního řádu podrobněji upravujících roli OSPOD při výslechu dětí. Jednak by bylo vhodné, aby byla zakotvena možnost sociálních pracovníků vymezovat se vůči otázkám vyslychajících formou námitek vůči jejich formulaci, jednak možnost je dítěti osvětlit tak, aby na ně bylo schopné odpovědět. Dále by bylo přínosné, kdyby před samotným výslechem byl poskytnut sociálnímu pracovníkovi prostor k tomu, aby se s dítětem seznámil a na průběh výslechu jej připravil. Příprava by samozřejmě byla pouze v obecné rovině, netýkala by se přímo meritů věci, jen průběhu výslechu a osob, které se na něm podílejí, tak aby negativně neovlivnila budoucí výslech.

Zakotvení dalších práv OSPOD by mohlo také zlepšit postavení jeho pracovníků vůči vyslychajícím policistům, kteří, dle slov sociálních pracovníc, jejich přítomnost vnímají pouze jako nutnost, neberou je jako partnery, někoho, kdo má společný cíl jako oni sami. Určitě by se nemělo stávat, že vyslychající přivolá sociálního pracovníka až ve chvíli, kdy již výslech běží nebo jej dokonce v průběhu výslechu požádá, aby opustil výslechovou místnost. Mimo edukace

policistů by k eliminaci těchto úkazů během výslechu mohla přispět i právě právní úprava, která by roli OSPOD během výslechu zvýšila.

4.2 Identifikace problémových aspektů v praxi

Pokud jsme v předešlé kapitole dospěli k závěru, že právní úprava je na velmi dobré úrovni, ačkoli se zde objevují některé mezery, které by bylo dobré změnou právní úpravy překlenout, problematických aspektů výslechové praxe je podstatně více.

4.2.1 Osoby podílející se na výslechu

Za zásadní problém výslechové praxe považuji skutečnost, že lidé podílející se na výslechu dětí nejsou mnohdy dostatečně vzdělání a zkušení v této oblasti, což potvrzují i mnou dotazovaní policisté a sociální pracovníci. Ani jeden z policistů se nezúčastnil speciálních kurzů, které jsou zaštiťovány Ministerstvem vnitra a dalšími institucemi, sloužících k prohloubení či nabytí poznatků v oblasti výslechu dětských svědků, obětí a zvláště zranitelných obětí, ba dokonce ani na Policejní akademii nebyli se specifiky výslechu dětských svědků seznámeni. Ačkoliv dle interního předpisu Policie ČR není nezbytné, aby na úrovni obvodních oddělení byli policisté speciálně proškoleni,¹⁸⁶ já osobně to vnímám za zásadní problém, který je pramenem většiny dalších neduhů v praxi. Jak již bylo zmíněno výše, převážná část trestné činnosti páchané na dětech se vyšetřuje mimo obvodní oddělení. I přesto však místní policisté často děti vyslychají a bylo by tedy na místě, kdyby pro takovou činnost měli speciální průpravu. V případě sociálních pracovníků by bylo také zcela jistě záhodno, aby prošli alespoň nějakým iniciačním kurzem se zaměřením na jejich roli při výslechu dětských svědků a obětí. Jak mohou pracovníci OSPOD kvalitně obhajovat zájmy dítěte, když sami, především v začátcích své kariéry, nevědí, co mohou a nemohou oni či vyslychající policisté u výslechu dětí činit? Pravděpodobně ne tak, jak by bylo vzhledem k závažnosti tohoto úkonu žádoucí.

Proč je nedostatečná kompetentnost z mého pohledu takovým problémem? Lidé, kteří nemají dostatek vzdělání a zkušeností, neumí zpravidla zcela pracovat se zvláštnostmi výslechu dětí, ať už se jedná o jejich psychický vývoj, tendenci k sugestibilitě či speciální taktické postupy lišící se od běžných výslechů. Z toho poté následně vzniká neadekvátní či neúplné poučení, nevhodně formulované otázky a další problémy. Navíc v případě výslechů dětských obětí, které nejsou prováděny proškolenou osobou, dochází k porušování § 20 odst. 2 ZOTČ.

¹⁸⁶ Srov. čl. 14 pokynu policejního prezidenta č. 268/2020, o činnosti na úseku dětí.

Řešení se zdá být jednoduché, a to zajistit, aby na každém oddělení byla osoba, která bude na výslechy dětských i jiných obětí zvláště proškolená. Bohužel praxe ukazuje a potvrzují to i dotazování policisté, že školení se nedostává všem, kteří by jej potřebovali, ať už jsou důvody jakékoli. Myslím si, že příčinou budou velmi často personální nedostatky, které účast na školení jakéhokoli druhu znemožňují.¹⁸⁷ Dalším důvodem bude ale zcela jistě i neochota samotných policistů dále se vzdělávat, třeba i proto, že považují své metody a zkušenosti za dostačující a nechtějí na školeních „ztrácet“ čas.

4.2.2 Průběh výslechu

Během rozhovorů jsem směřovala několik dotazů přímo na průběh výslechu, ať už se jednalo o úvodní poučení, formulaci otázek, výběr prostor, dokumentaci výslechu či další jednotlivosti.

Z odpovědí je patrné, že policisté poměrně obstojně zvládají úvodní poučení přizpůsobovat různým věkovým skupinám vyslychaných. Jako jediný nedostatek spatřuji to, že někdy opomenou dostatečně představit sociální pracovníky, ale to již bylo rozebráno výše. Za zásadnější problém považuji poměrně časté používání uzavřených otázek. Jak bylo vysvětleno v bodě 3.1.3., uzavřené otázky nejsou vhodné, neboť skrze ně dochází k podsouvání odpovědí, na což děti, které jsou ve zvýšené míře senzitivní vůči vnější sugesci, mohou nevhodně reagovat, respektive odpovídat na položené otázky nepravdivě. Policisté ve svých odpovědích uváděli, že typově uzavřené otázky používají především při směřování dítěte a jejich použití vyhodnocují citem. Ani u jednoho z nich však nezaznělo, že by formulaci otázek zahrnuli do předchozí přípravy výslechu, což já osobně považuji za vhodné, neboť předchozí příprava může pomoci předejít sugestivnímu rázu otázek.

Byla jsem překvapena, že dotazování policisté nevyužívají možnost audiovizuálně zaznamenávat průběh výslechu, přestože technické prostředky na to mají i přímo na obvodním oddělení. Jeden z policistů argumentoval tím, že nikdy neměl pocit, že by si výslech dítěte potřeboval zpětně přehrávat. Já se však domnívám, že by se výslechy měly audiovizuálně zaznamenávat vždy, kdy je to možné, neboť se až v budoucnu může objevit okolnost, pro kterou bude vhodné mít záznam opatřen. Zároveň je to jeden ze způsobů, jak lze předcházet opakovaným výslechům, a to jak před policejním orgánem, tak v řízení před soudem přímo při hlavním líčení. Dále to může být cenný podklad pro znalecký posudek týkající se věrohodnosti svědka či jeho konkrétní výpovědi, jehož zpracování může navrhnout i obviněný a jeho

¹⁸⁷ KOPENCOVÁ, Dagmar. Kurz „Výslech dětského svědka – oběti mravnostní trestné činnosti“. *Kriminalistický sborník*. 2014, 58(4), str. 66-68.

prostřednictvím poté například konfrontovat svědeckou výpověď, které se nemohl sám, či prostřednictvím obhájce účastnit.

Zjištěním, které mne nepřekvapilo, bylo, že protokolace výslechu neprobíhá doslovně, nýbrž jednotlivé odpovědi jsou upravovány do formálnějšího jazyka. Policisté tvrdí, že kdyby vše přepisovali doslovně, nedávalo by to mnohdy smysl. Toť může být samozřejmě pravdou, nicméně pro pozdější fáze vyšetřování či řízení u soudu mohou být i tyto na první pohled nesrozumitelné výroky dětských svědků důležitým vodítkem, jemnou nuancí, kterou by bylo vhodné mít v protokolu zaznamenanou. Dále je jistě ke škodě, že ne všichni policisté zanáší do protokolu i nonverbální projevy dítěte, které mohou být mnohdy hodnotnější než jejich mluvené slovo. Zásadním nedostatkem to je především v případě, kdy nedochází k nahrávání výslechu, neboť zpětně nelze tuto nonverbální komunikaci dítěte nijak rekonstruovat.

Závěr

Tato diplomová práce je zaměřena na problematiku výslechu dětí v postavení svědka, případně oběti trestného činu a na aspekty s tím úzce související, které odlišují výslechovou situaci při výslechu dětského svědka od výslechové situace při výslechu svědka dospělého.

Výslech dětských svědků je zcela jistě stále aktuálním tématem, neboť trestná činnost páchaná na dětech je poměrně rozšířeným fenoménem. Není proto překvapující, že je daná problematika diskutována v odborných člancích, publikacích i veřejných diskuzích a je jí věnována značná míra pozornosti i ze stran akademických aktérů.

Jedním z cílů této práce bylo podat čtenáři komplexní pohled na danou problematiku a seznámit jej s esenciálními pojmy, právní úpravou i s kriminalistickými a psychologickými postupy a zákonitostmi, které při výslechu dětských svědků sehrávají důležitou roli. Práce proto obsahuje tři části věnující se teoretické stránce věci. První část se zabývá definicemi základních pojmů vztahujících se k dané problematice. Druhá část se zaměřuje na právní úpravu na mezinárodní, unijní i vnitrostátní úrovni, kdy je nejvíce pozornosti věnováno trestnímu řádu a zákonu o obětech trestných činů. Třetí část poté pojednává o specificích výslechu dětských svědků a obětí, přičemž jsou samostatně rozebírány aspekty osobního charakteru a vnější činitelé. Zvláštní pozornost je věnována především osobnosti dítěte, zvýšené míře sugestibility a tendenci dětí ke lhaní. Podrobně se práce zabývá i osobou vyslýchajícího a speciálními výslechovými místnostmi. Na základě dat poskytnutých od jednotlivých krajských ředitelství Police ČR je v práci vypracován podrobný přehled stávajících speciálních výslechových místností, včetně mapky České republiky s jejich přesnou lokací. Okrajově práce zmiňuje i demonstrativní pomůcky, které jsou s výslechem dětských svědků a jiných zvláště zranitelných obětí neodmyslitelně spjaty. Dále se v této práci můžeme podrobněji seznámit s průběhem výslechu dětských svědků a použitím taktických postupů v jeho průběhu.

Dalším cílem této práce bylo na základě řízených rozhovorů s policisty obvodních oddělení a sociálními pracovníky působícími v Pardubickém kraji a taktéž informací vzešlých z předcházející rešerše zhodnotit právní úpravu a výslechovou praxi při výsleších dětských svědků. Ačkoliv informace získané od čtyř osob během neformálních rozhovorů nemohou být dostatečným vzorkem pro zobecnění jejich výstupů, jsem přesvědčena o tom, že velmi dobře vypovídají o stávající situaci na poli výslechu dětských svědků. Dovoluji si proto na základě nich činit určité závěry, které podrobně předkládám ve čtvrté, závěrečné části své práce.

Tato práce dle mého názoru jednoznačně dokazuje, že speciální zacházení s dítětem v průběhu výslechu je nezbytné a žádoucí, neboť pomáhá předcházet či minimalizovat dopady sekundární viktimizace na jeho osobu. Stávající právní úprava v trestním řádu a zákoně o obětech trestných činů je na velmi dobré úrovni a danou problematiku upravuje komplexně. Můžeme ovšem nalézt otázky, které by bylo vhodné upravit jiným či podrobnějším způsobem. Tématem pro zákonodárce by měla být otázka střetu práva dítěte na zvláštní ochranu a práva obviněného na spravedlivý proces, kdy by bylo žádoucí legislativní změnou omezit tento konflikt na minimum. Dále by mohlo být pro danou oblast obohacující, kdyby byla sociálním pracovníkům participujícím na výsleších dětí svěřena širší práva. De lege ferenda tak můžeme hovořit o doplnění několika ustanovení v trestním řádu, například o možnost sociálního pracovníka vyslovit námitku k formulaci otázek vyslychajícího, nebo seznámit se s vyslychaným dítětem před začátkem výslechu.

Výslechovou praxi ovlivňují různé aspekty, kdy za nejzásadnější považují samotnou osobu vyslychajícího, který má v rukou průběh celého výslechu i jeho výsledek. Vzhledem k objektivně existujícím specifikům, které se při výslechu dětí vyskytují, by měla být osoba provádějící výslech odpovídajícím způsobem proškolená či jinak vzdělána v dané oblasti. Neprofesionalita či nedostatečný okruh znalostí a dovedností u vyslychajícího je často důvodem pochybení a nezvládnutého výslechu, kdy chyby mnohdy nelze zhojit vůbec nebo jen opakovaným výslechem, který je v případě zvlášť zranitelných obětí jevem nežádoucím. Dalším významným prvkem je i prostředí, ve kterém výslech probíhá. Je nutné konstatovat, že síť speciálních výslechových místností v České republice je dostačující a odpovídá nynějším požadavkům.

Pevně věřím, že tato diplomová práce může být podkladem pro studium dané problematiky a poskytne čtenáři komplexní, byť vzhledem k rozsahu práce a jejímu charakteru ne zcela podrobný pohled na výslech dětských svědků. V případě hlubšího zájmu o dané téma může být práce určitým odrazovým můstkem, který pomůže čtenáři orientovat se lépe v odbornějších a rozsáhlejších textech věnujících se jeho dílčím aspektům.

V budoucnu plánuji s daným tématem dále pracovat a podrobněji se zabývat osobností dítěte. Mým záměrem je prostřednictvím experimentu zkoumat, jakým způsobem ovlivňuje věk, pohlaví a neukončený vývoj duševních schopností dítěte vnímání, zapamatování a reprodukci prožitých modelových situací. Dále bych do předmětu svého zkoumání ráda zařadila i pozorování vztahu věku, pohlaví a sugestibility dětí, neboť nejsem zcela přesvědčena o tom, že s přibývajícím věkem klesá míra ovlivnitelnosti u dětí, jak uvádí většina autorů odborných publikací.

Seznam zkratk

ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EÚLP	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
OČTŘ	orgán činný v trestním řízení
OSPOD	orgán sociálně-právní ochrany dítěte
OZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
SKPV	Služba kriminální policie a vyšetřování
Směrnice 2012/29/EU	směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu
Syndrom CAN	syndrom týraného a zneužívaného dítěte
TŘ	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů
TZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
Úmluva	sdělení č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte, ve znění pozdějších předpisů
ZSVM	zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů

Seznam použitých zdrojů

Monografie a sborníky:

1. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. 3., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. 446 s. ISBN 978-80-7380-461-9.
2. DALLOZ, Danielle. *Lhani*. Praha: Portál, 2002. Průvodce výchovou v rodině. 108 s. ISBN 80-7178-594-6.
3. DAVIDO, Roseline. *Kresba jako nástroj poznání dítěte*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008. 205 s. ISBN 978-80-7367-415-1.
4. FRYŠTÁK, Marek a kol. *Trestní právo v aplikační praxi: multimediální učební text*. Brno: Masarykova univerzita, 2006. 124 s. ISBN 80-210-4055-6.
5. GILLERNOVÁ, Ilona a BOUKALOVÁ., Hedvika. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha: Karolinum, 2006. 280 s. ISBN 80-246-1293-3.
6. GŘIVNA, Tomáš a kol. *Oběti trestných činů: komentář*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2020. 792 s. ISBN 978-80-7400-793-4.
7. HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2009. 774 s. ISBN 978-80-7367-569-1.
8. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vyd. Praha: Leges, 2018. 864 s. ISBN 978-80-7502-278-3.
9. JELÍNEK, Jiří a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vyd. Praha: Leges, 2014. 320 s. ISBN 978-80-7502-016-1.
10. JELÍNEK, Jiří a GŘIVNA, Tomáš. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012. 256 s. ISBN 978-80-87576-39-7.
11. KERN, Hans. *Přehled psychologie*. 3. vyd. Praha: Portál, 2006. 288 s. ISBN 80-7367-121-2
12. KOCOUREK, Jiří a ZÁRUBA, Jan. *Zákon o soudech a soudcích; Zákon o státním zastupitelství: komentář*. 2. dopl. a přepr. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2004. 606 s. ISBN 80-7179-761-8.
13. KONRÁD, Zdeněk, NĚMEC, Miroslav a NOVOTNÝ, František. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008. 95 s. ISBN 978-80-7251-294-2.
14. KOVÁŘ, Petr a kol. *Sexuální agrese: znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Praha: Maxdorf, 2008. Jessenius. 296 s. ISBN 978-80-7345-161-5.

15. LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). 368 s. ISBN 978-80-247-1284-0.
16. MATOUŠKOVÁ, Ingrid. *Aplikovaná forenzní psychologie*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). 304 s. ISBN 978-80-247-4580-0.
17. MUSIL, Jan, KONRÁD, Zdeněk a SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika*. 2., přeprac. a dopl. vyd. Praha: C. H. Beck, 2004. 583 s. ISBN 8071798789.
18. MUSIL, Jan, KRATOCHVÍL, Vladimír a ŠÁMAL, Pavel. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2007. 1166 s. ISBN 978-80-7179-572-8.
19. PAULÍK, Karel. *Základy vývojové psychologie*. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2005. 80 s. ISBN 80-7368-039-4.
20. PJEŠČAK, Ján. *Kriminalistika: učebnice pro právnické fakulty*. 2. přepr. vyd. Praha: Naše vojsko, 1986. 303 s.
21. PORADA, Viktor. *Kriminalistika: (úvod, technika, taktika)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. 312 s. ISBN 978-80-7380-038-3.
22. PROTIVINSKÝ, Miroslav a PRERAD, Vladimír. *Taktika výslechu obviněného a svědka v přípravném řízení*. Praha: SPN, 1978. 146 s.
23. SOUKUP, Jaroslav, BÁRTA, Bohumil a MATIÁŠEK, Jan. *Psychologie a výslechová praxe*. Praha: Orbis, 1968. 251 s.
24. SOUKUP, Jaroslav, BÁRTA, Bohumil a MATIÁŠEK, Jan. *Výslech a psychologie*. Praha: Orbis, 1966. 214 s.
25. SPURNÝ, Joža. *Psychologie výslechu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. 160 s. ISBN 978-80-7380-153-3.
26. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2013. 1056 s. ISBN 978-80-7400-496-4.
27. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013. Velké komentáře. 4720 s. ISBN 978-80-7400-465-0.
28. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. 3632 s. ISBN 978-80-7400-428-5.
29. VÁGNEROVÁ MARIE. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. 2. dopl. a přepr. vyd. Praha: Karolinum, 2012. 531 s. ISBN 978-80-246-2153-1.
30. VYKOPALOVÁ, Hana. *Vybrané kapitoly ze sociální psychologie v kontextu komunikace*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2000. 198 s. ISBN 80-244-0084-7.

31. WEISS, Petr a kol. *Sexuální zneužívání dětí*. Praha: Grada, 2005. Psyché (Grada). 264 s. ISBN 80-247-0929-5.

Odborné články

1. CYPRIS, Martin a MUSILOVÁ, Renata. Vedení výslechu dětských obětí trestných činů a úloha orgánu SPOD. *Právo a rodina*. 2017, 19(11), str. 1-3. ISSN 1212-866X.
2. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Výslech dětí a jeho úskalí. *Právo a rodina*. 2010, 12(3), str. 9-12. ISSN 1212-866X.
3. KACAFÍRKOVÁ, Marcela. Výslech nedospělých a mladistvých osob v trestním řízení – průběh výslechu. *Právo a rodina*. 2000, 2(12), str. 9-13. ISSN 1212-866X.
4. KACAFÍRKOVÁ, Marcela. Výslech nedospělých a mladistvých osob v trestním řízení. *Právo a rodina*. 2000, 2(10), str. 15-19. ISSN 1212-866X.
5. KACAFÍRKOVÁ, Marcela. Vývoj psychiky nedospělých a mladistvých osob z hlediska potřeb výslechové praxe v trestním řízení, psychické zvláštnosti jednotlivých věkových kategorií. *Právo a rodina*. 2001, 3(1), str. 6-10. ISSN 1212-866X.
6. KOPENCOVÁ, Dagmar. Kurz „Výslech dětského svědka – oběti mravnostní trestné činnosti“. *Kriminalistický sborník*. 2014, 58(4), str. 66-68.
7. MYNAŘÍKOVÁ, Lenka. Vývoj lhaní dětí. *Psychologie pro praxi*. 2012, 47(1-2), str. 39-48. ISSN 1803-8670.
8. SCHÖN, Monika. Koho české právo rozumí pod pojmem dítě. *Právo a rodina*. 2013, 15(3), str. 5-10. ISSN 1212-866X.
9. VOLFOVÁ, Alena. Jája a Pája. Policejní panenky. *Psychologie dnes*. 2016, 22(10), str. 40-43. ISSN 1211-5886.
10. PLŠKOVÁ, Alena. Jája a Pája. *Kriminalistický sborník*. 1995, 39(9), str. 329-336.

Zahraniční literatura a články

1. GORDAN, Nathan, J. a FLEISHER, William, L. *Effective Interviewing and Interrogation Techniques* [online]. Burlington: Academic Press. 2006, str. 176 [Cit. 2. 6. 2021]. Dostupné z: https://eds-a-ebSCOhost-com.ezproxy.is.cuni.cz/eds/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzE5NjE1NF9fQU41?sid=91230773-fbe4-43e5a67ae01f6ed7926f@sessionmgr4006&vid=0&format=EB&lpid=lp_83&rid=0.

2. GRIFFOR, Beverly, M. *Perceived Credibility of Child Witness Statements Bases on Age and Gender* [online]. Ypsilanti, Michigan, 2017 [Cit. 2. 6. 2021]. Thesis for the degree of master of science. Eastern Michigan University. Department of Psychology. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/345755316_Perceived_Credibility_of_Child_Witness_Statements_Based_on_Age_and_Gender.

Internetové zdroje:

1. Dítě jako svědek – Policie České republiky. In: *Úvodní strana – Policie České republiky* [online]. Policie ČR, 2021 [Cit. 19. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/sprava-stredoceskeho-kraje-odkazy-akce-a-projekty-dite-jako-svedek.aspx>.
2. Katalog programu celoživotního vzdělávání – kurz č. 10. Výslech dětského svědka – oběti mravnostní trestné činnosti. In: *polac.cz* [online]. Policejní akademie České republiky v Praze, 2019 [Cit. 17. 3. 2021]. Dostupné z: https://www.polac.cz/g2/view.php?inf_stud/kata19/k10.html.
3. Seznam speciálních výslechových místností – Státní služba. In: *Úvodní strana – Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Ministerstvo vnitra České republiky, 2002. [Cit. 19. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/sluzba/docDetail.aspx?docid=21667247&docType=ART>.
4. FÜRBACHEROVÁ, Iva. Síť speciálních výslechových místností – Procesní modulování. In: *Úvodní strana – Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Ministerstvo vnitra České republiky, 2021. [Cit. 21. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/webpm/clanek/sit-specialnich-vyslechovych-mistnosti-v-roce-2013.aspx>.
5. Expertní tým. Standard vybavení speciální výslechové místnosti pro dětského účastníka trestního řízení. In: *Úvodní strana – Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Ministerstvo vnitra, 2021 [Cit. 20. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/standard-vybaveni-specialni-vyslechove-mistnosti-pro-detskeho-ucastnika-trestniho-rizeni.aspx>.
6. [Speciální výslechová místnost Územního odboru Písek]. In: *policie.cz* [online]. [Cit. 31. 5. 2021]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/SCRIPT/ViewImage.aspx?id=613711&docname=Slavnostni-otevreni-specialnich-vyslechovych-mistnosti>.

7. [Demonstrativní pomůcky]. In: policie.cz [online]. [Cit. 31. 5. 2021]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/prazska-policie-v-techto-dnech-otevrela-dalsi-specialni-vyslechovou-mistnost.aspx>.

Právní předpisy:

1. Sdělení č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte, ve znění pozdějších předpisů
2. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
3. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
4. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
5. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
6. Zákon č. 45/2013 Sb. o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
7. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů
8. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu
9. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
10. Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
11. Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
12. Sdělení č. 74/2013 Sb. m. s., o sjednání Opčního protokolu k Úmluvě o právech dítěte, týkajícího se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie
13. Sdělení č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících
14. Pokyn policejního prezidenta č. 268/2020, o činnosti na úseku dětí
15. Pokyn policejního prezidenta č. 103/2013, o plnění úkolů v trestním řízení

Judikatura:

1. Nález Ústavního soudu Pl. ÚS 36/01, ze dne 25. června 2002.
2. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 4. 2018, č. j. 8 Tdo 335/2018-24

3. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. dubna 2007, č. j. 7 Tdo 389/2007-I
4. Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 10. listopadu 1994, sp. zn. 4 To 782/94
5. Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 12. října 2017, sp. zn. 2 To 79/2017
6. Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 26. července 2018, sp. zn. 2 To 42/2018
7. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 27. září 1993, sp. zn. 7 To 181/93
8. Rozsudek ESLP ze dne 28. září 2010 ve věci č. 40156/07 – A. S. proti Finsku
9. Rozsudek ESLP ze dne 24. května 2016 ve věci č. 15487/08 – Przydział proti Polsku

Ostatní:

1. Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), č. 45/2013 Dz.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Podrobný seznam výslechových místností v České republice

Příloha č. 2: Rozhovor č. 1

Rozhovor č. 2

Rozhovor č. 3

Rozhovor č. 4

Příloha č. 1

PŘEHLED VÝSLECHOVÝCH MÍSTNOSTÍ V ČESKÉ REPUBLICE

Jihomoravský kraj

- Brno – sídlo Krajského ředitelství PČR Jihomoravského kraje
- Brno – sídlo Městského ředitelství policie Brno
- Břeclav – územní odbor
- Hodonín – územní odbor
- Znojmo – územní odbor
- Blansko – územní odbor
- Vyškov – územní odbor

Jihočeský kraj

- České Budějovice – sídlo Krajského ředitelství policie Jihočeského kraje
- Český Krumlov – územní odbor
- Písek – územní odbor
- Jindřichův Hradec – územní odbor
- Tábor – územní odbor
- Strakonice – územní odbor

Moravskoslezský kraj

- Krnov – obvodní oddělení
- Frýdek-Místek – územní odbor
- Třinec – obvodní oddělení
- Havířov – obvodní oddělení
- Ostrava-Zábřeh – obvodní oddělení
- Opava – územní odbor
- Opava – Slezská univerzita

Karlovarský kraj

- Cheb – územní odbor
- Sokolov – územní odbor
- Karlovy Vary – územní odbor

Středočeský kraj

- Benešov – územní odbor

- Beroun – územní odbor
- Kladno – územní odbor
- Kolín – územní odbor
- Mělník – územní odbor
- Mladá Boleslav – územní odbor
- Nymburk – Školní policejní středisko Sadská
- Příbram – územní odbor
- Rakovník – územní odbor
- Zbraslav – sídlo Krajského ředitelství policie Středočeského kraje

Ústecký kraj

- Rumburk – územní odbor Děčín
- Teplice – územní odbor
- Most – územní odbor
- Ústí nad Labem – magistrát města
- Chomutov – magistrát města
- Litoměřice – městský úřad
- Žatec – městský úřad
- Kadaň – městský úřad

Zlínský kraj

- Vsetín – územní odbor
- Zlín – územní odbor

Pardubický kraj

- Pardubice
- Chrudim
- Svitavy
- Ústí nad Orlicí

Olomoucký kraj

- Olomouc – územní odbor
- Přerov – územní odbor
- Šumperk – územní odbor
- Jeseník – územní odbor
- Prostějov – územní odbor

Královehradecký kraj

- Hradec Králové – sídlo Krajského ředitelství policie Královehradeckého kraje
- Hradec Králové – územní odbor
- Jičín – územní odbor
- Náchod – územní odbor
- Rychnov nad Kněžnou – územní odbor
- Trutnov – územní odbor

Vysočina

- Jihlava – územní odbor
- Havlíčkův Brod – územní odbor
- Žďár nad Sázavou – územní odbor
- Třebíč – územní odbor
- Pelhřimov – územní odbor

Hl. m. Praha

- Obvodní ředitelství Praha II
- Obvodní ředitelství Praha III
- sídlo Krajského ředitelství policie hlavního města Prahy

Liberecký kraj

- Liberec – územní odbor
- Semily – územní odbor
- Česká Lípa – územní odbor
- Jablonec nad Nisou – územní odbor

Plzeňský kraj

- Plzeň – sídlo Krajského ředitelství policie Plzeňského kraje
- Domažlice – územní odbor
- Klatovy – Klatovská nemocnice, a. s.

Příloha č. 2

ROZHOVOR č. 1 se sociální pracovnící

1. Jakým způsobem jste byla pro práci s dětmi proškolená, resp. jaké je v tomto ohledu Vaše vzdělání?

My, jakožto pracovnice OSPOD musíme mít vzdělání dle zák. č. 108/2006 o sociálních službách, ale speciálně proškoleny na výslechy nejsme. Bavíme se mezi sebou, s vedoucí, ale žádné akreditované školení jsme nepodstoupily.

2. Před tím, než je dítě vyslýcháno na policii / u soudu, připravujete ho nějak na výslech (uklidňování, popisování místnosti, vyslýchajícího, průběhu výslechu...)?

Pokud je to dlouhodobý klient, bavíme se s ním, jak to bude probíhat. Pokud nás zavolají na pohotovost, nebo ať přijdeme na výslech, tak se pouze představíme, že jsme tam za OSPOD, ale nemáme možnost se s ním nijak bavit, neboť již probíhá výslech.

3. Jak často se Vám stává, že je dítě opětovně vyslýcháno v přípravném řízení či v řízení před soudem?

Pokud jsou násilné trestné činy, jsou vyslýchány většinou víckrát, mnohdy i někým jiným, zvláště pokud se zjistí, že se jedná o závažnější kriminalitu, kterou musí vyšetřovat kraj.

4. Stalo se Vám někdy, že policie odmítla Váš návrh na odložení / přerušování / ukončení výslechu dítěte, ačkoli pro psychiku dítěte dle Vašeho názoru nebylo vhodné výslech uskutečnit / pokračovat v něm?

Sama jsem nikdy nevznesla tento návrh, neboť jsem nikdy neměla pocit, že by výslech byl příliš dlouhý a negativně to ovlivňovalo dítě. Vyšetřovatelé zpravidla délku výslechu přizpůsobují konkrétnímu dítěti, i ve vztahu k jejich věku. Mnohdy sami vyhodnotí, že děti ztrácí pozornost a výslech přerušují nebo ukončí.

5. Byla jste někdy vyslýchána o okolnostech průběhu výslechu nezletilého?

Jednou jsem byla vyslýchána ohledně průběhu výslechu, neboť byla podána stížnost obhájcem obviněného.

6. Poučují policisté vhodným způsobem dítě na začátku výslechu? Pokud NE, jaké nedostatky v poučeních spatřujete?

Policisté je vždy poučí, sdělí jim, že nemusejí vypovídat, pokud se to bude týkat jejich blízkých, ale děti jsou zpravidla ve stresu a vypovídají, aby to měly za sebou. Nestalo se mi nikdy, že by dítě bylo upozorněno na možnost trestného činu křivé výpovědi, obvinění apod., pokud by vypovídalo nepravdivě.

7. Používají policisté při výslechu často uzavřených otázek (odpověď ano/ne, žlutá/modrá)?

Poměrně často vyšetřovatelé pokládají doplňující dotazy, i v průběhu toho, co dítě samo vypovídá. Často to jsou otázky uzavřené, typu ano/ne. Stává se také, že policista přeformuluje odpověď dítěte a zeptá se ho, jestli to může takto zapsat do protokolu. Určitě nepřepisují doslovně to, co dítě říká.

8. Stalo se Vám někdy, že by Vás vyslýchající policista při výslechu požádal, abyste opustila výslechovou místnost, případně do ní vůbec nevstoupila? Pokud ANO, jaká byla Vaše reakce?

Stalo se mi to na začátku výslechu, jednalo se o zneužívání, vyslýchající mi řekl, že by to rád probral s dítětem jako chlap s chlapem. Vyšetřujícímu jsem řekla, že jsem zde od toho, abych zastupovala zájmy dítěte a určitě nezůstanu na chodbě a chci se výslechu přímo účastnit. Vyslýchající pak jen pokrčil rameny a nechal mě vstoupit.

9. Pokud výslech probíhá ve speciální výslechové místnosti, jste přítomna výslechu v monitorovací místnosti či přímo v místnosti s dítětem (pracovní)?

Jsem v monitorovací místnosti, za sklem, kde jsou reproduktory. Nemám možnost během výslechu komunikovat s policistou, kdybych chtěla nějak zasáhnout do průběhu výslechu, musela bych fyzicky vstoupit do pracovní místnosti.

10. Je při výsleších, kterých se účastníte, dodržován § 102 odst. 3 TŘ o pokládání dotazů prostřednictvím orgánů činných v trestním řízení?

Naprosto běžně pokládají obhájci otázky přímo dítěti. Občas vyslýchající otázku přeformuluje, pokud s ní není spokojen, ale to je spíše výjimečné.

11. Myslíte si, že Vaše úloha v průběhu výslechu je pouze formálního charakteru nebo máte možnost aktivním způsobem přispívat ke správnému průběhu výslechu?

Osobně si myslím, že policisté nás vnímají pouze jako formalitu. Často se mi stává, že přijdu k výslechu, který již probíhá. Určitě nás neberou jako partnery, někoho se společným cílem, ale jako nutnost, že tam musíme ze zákona být.

12. Uvítala byste možnost vznášet v průběhu výslechu námítky proti formulaci kladených otázek?

Určitě, myslím si, že by to bylo přínosné. Občas se nás ale ptají, zda nemáme nějaký dotaz.

13. Dle Vašeho názoru, probíhají výslechy dětí dle platné právní úpravy?

Myslím si, že dítě se velmi často bojí, není úplně dobře seznámeno s předmětem výslechu, s tím, jaké máme u výslechu my jako OSPOD postavení. Nemáme možnost sdělit mu, že jsme tam pro jeho dobro, že nám může říct, pokud bude chtít přestat s výslechem. Myslím si, že to poučení na začátku by se mělo týkat i toho, kdo jsme a co tam pro to dítě představujeme. Občas nás vyšetřující ani nepředstaví, nebo jen řekne, že jsme u výslechu za OSPOD, ale to dítě vůbec neví, kdo je OSPOD, co to pro něj znamená.

14. Jak byste zhodnotila právní úpravu v oblasti výslechu dětí a práv obětí (zvláště zranitelných) trestného činu?

Myslím si, že sama právní úprava je dostatečná, bohužel v praxi je mnohdy obcházena, vyšetřovatelé si často zjednodušují práci.

ROZHOVOR č. 2

se sociální pracovníci

1. Jakým způsobem jste byla pro práci s dětmi proškolená, resp. jaké je v tomto ohledu Vaše vzdělání?

Podle zák. 108/2006 Sb. po nástupu sem (k OSPODu) do 1 roku musíme složit zkoušku odborné způsobilosti, která se skládá z obecné a zvláštní části, bez toho nemůžeme práci vykonávat. V průběhu výkonu zaměstnání musíme splnit určitý počet školení, kdy já si vybírám školení zaměřené na mládež. Přímo školení na výslechy jsem však neabsolvovala.

2. Předtím, než je dítě vyslýcháno na policii / u soudu, připravujete ho nějak na výslech (uklidňování, popisování místnosti, vyslýchajícího, průběhu výslechu...)?

Pokud se vidíme poprvé na výslechu, nemáme možnost se s dítětem bavit před zahájením výslechu. Můžeme si však povídat o případném průběhu soudního jednání.

3. Jak často se Vám stává, že je dítě opětovně vyslýcháno v přípravném řízení či v řízení před soudem?

Stává se mi to docela často, především pokud má doplňující dotazy státní zástupce, popř. pokud se nakonec ukáže, že se jedná o závažnější trestnou činnost a postupuje se celá věc na kraj.

4. Stalo se Vám někdy, že policie odmítla Váš návrh na odložení / přerušování / ukončení výslechu dítěte, ačkoli pro psychiku dítěte dle Vašeho názoru nebylo vhodné výslech uskutečnit / pokračovat v něm?

Ještě jsem tuto svou možnost nevyužila, policisté bývají solidní, sami zhodnotí dobře, zda dítě může pokračovat ve výslechu nebo ne.

5. Byla jste někdy vyslýchána o okolnostech průběhu výslechu nezletilého?

Nebyla.

6. Poučují policisté vhodným způsobem dítě na začátku výslechu? Pokud NE, jaké nedostatky v poučeních spatřujete?

Myslím si, že policisté poučení dostatečně uzpůsobují věku dítěte, pokud je to třeba, činí ho opravdu po lopatě: „Pokud je to někdo, koho znáš, nemusíš vypovídat, ale bylo by dobré, kdybys vypovídal.“

7. Používají policisté při výslechu často uzavřených otázek (odpověď ano/ne, žlutá/modrá)?

Minimálně se mi stává, že by pokládali uzavřené otázky, převážně jsou otázky otevřené, dítě se může samo rozpovídat.

8. Stalo se Vám někdy, že by Vás vyslýchající policista při výslechu požádal, abyste opustila výslechovou místnost? Pokud ANO, jaká byla Vaše reakce?

Ano, byl to můj první výslech na kraji. S danou policistkou jsme si to šly vyříkat ven, poté jsem se vrátila a dále se výslechu účastnila. V tu dobu jsem ještě pořádně nevěděla, co si mohu nebo nemohu dovolit, takže jsem z toho byla rozhozená, ale odmítla jsem zůstat na chodbě.

9. Pokud výslech probíhá ve speciální výslechové místnosti, jste přítomna výslechu v monitorovací místnosti či přímo v místnosti s dítětem (pracovní)?

Já jsem vždy byla přímo v místnosti, kde bylo dítě vyslýcháno.

10. Je při výsleších, kterých se účastníte, dodržován § 102 odst. 3 TŘ o pokládání dotazů prostřednictvím orgánů činných v trestním řízení?

Za mě je to dodržováno, vyšetřovatel tlumočí dotazy, případně je i přeformuluje, pokud se mu nezdají vhodné.

11. Myslíte si, že Vaše úloha v průběhu výslechu je pouze formálního charakteru nebo máte možnost aktivním způsobem přispívat ke správnému průběhu výslechu?

Můžu to aktivně ovlivňovat, ale zatím jsem neměla problém, kdy bych toho potřebovala využít. Mě osobně většinou představují, že jsem paní, která má hájit jeho zájmy, že se na mě může v průběhu výslechu obrátit apod.

12. Uvítala byste možnost vznášet v průběhu výslechu námitky proti formulaci kladených otázek?

I přestože není tato možnost daná zákonem, sama občas zasahuji, pokud vidím, že dítě nerozumí nebo nechce na nepříjemnou otázku odpovídat. Bylo by však určitě lepší, kdybychom tuto možnost měly zakotvenou zákonným ustanovením.

13. Dle Vašeho názoru, probíhají výslechy dětí dle platné právní úpravy?

Myslím si, že výslechy probíhají tak, jak by měly.

14. Jak byste zhodnotila právní úpravu v oblasti výslechu dětí a práv obětí (zvláště zranitelných) trestného činu?

Za mě je právní úprava naprosto dostatečná.

ROZHOVOR č. 3
s policistou obvodního oddělení

- 1. Jakým způsobem jste byl pro práci s dětmi a vedení jejich výslechu proškolen, resp. jaké je v tomto ohledu Vaše vzdělání?**

Nemám žádné vzdělání, nikdo nás v rámci obvodu nijak neškolil, své dovednosti jsem získal 13 lety praxe.

- 2. Máte ve Vašem policejním obvodu speciální výslechovou místnost? Pokud nemáte, kde ve Vašem obvodě děti – svědky vyslýcháte?**

Nemáme zde speciální výslechovou místnost, ale můžeme případně využívat tu, která je na kraji. Děti vyslýcháme, kde je potřeba, v kanceláři, ve výslechovce.

- 3. Vyslýcháte děti v domácím prostředí, příp. ve školce či kdekoli jinde, kde to dítě zná? Z jakého důvodu ANO / NE?**

Ano, občas je tak vyslýcháme. Děti na to reagují individuálně, někomu to je víc příjemné, někomu naopak ne. Pokud je potřeba zjistit něco zásadního, spíše je vyslýcháme u nás, protože dle naší zkušenosti jsou u nás děti sdílnější než ve známém prostředí.

- 4. Jakým způsobem vyhodnocujete, zda se budete dítě vyslýchat dle § 102 odst. 1 TR, tedy, že se předmětem výslechu budou okolnosti, jejichž oživování v paměti může mít nepříznivý vývoj na duševní vývoj dítěte?**

Já osobně raději vždy přibírám OSPOD, je pro mě těžké okolnosti zhodnotit. U nás většinou nebývají žádné závažné případy, to spíše výjimečně, ale postupuji dle § 102 vždycky, nestojí mi to za případné nepříjemnosti, kdybych to neudělal. Ne všichni kolegové to tak ale mají.

- 5. Jsou při výslechu dle § 102 odst. 1 TR přítomny vždy pracovnice OSPODu nebo někdy využíváte možnosti přibrat jiné vhodnou osobu (psychologa, pedagoga, psychiatra)? Z jakého důvodu ANO / NE?**

Spíše přibíráme OSPOD, pedagoga či psychologa výjimečně, když třeba víme, že má dítě nějakou duševní poruchu, je labilní apod.

- 6. Umožňujete rodičům přítomnost při výslechu (samozřejmě, pokud není podezření, že oni sami jsou pachatelé, spolupachatelé apod.)? Ptáte se dětí, zda by si přály, aby byl rodič přítomen jejich výslechu?**

Umožňujeme jim to, ale je potřeba vždy vzít v úvahu, jak dítě reaguje na svého rodiče, na co se konkrétně budeme ptát. Pokud si myslím, že by to bylo kontraproduktivní, domluví se s rodiči, aby zůstali na chodbě s tím, že je tam zastoupí OSPOD nebo jiná kompetentní osoba.

- 7. Jakým způsobem provádíte úvodní poučení? Máte nějaké naučené fráze nebo poučení vždy individualizujete?**

Určitě mám naučené fráze, ale zároveň se to snažím individualizovat. Obecně se snažím vysvětlit, že má říkat pravdu o tom, jak se věc stala, že si nemá vymýšlet apod.

- 8. Jakým způsobem se vypořádáváte s návrhy na odložení / ukončení / přerušování výslechu dle § 102 odst. 1 TR?**

Ještě se mi nestalo, že by někdo návrh podal.

- 9. Jak často nahráváte výslechy dětí, resp. máte na to vůbec dostatečné technické prostředky a podmínky?**

Nenahráváme to, technické prostředky by byly, ale neděláme to. Ani ve speciální výslechové místnosti, ale možnosti určitě jsou.

- 10. Dodržujete limitující ustanovení § 102 odst. 3 TR, které zavedlo povinnost klást dotazy dítěti pouze prostřednictvím orgánu činného v trestním řízení?**

Dle mého názoru by neměly přítomné osoby zasahovat do výslechu, na konci dávám prostor obhájci apod., zda chce zaprotokolovat nějakou konkrétní otázku.

- 11. Jakým způsobem odlišujete svůj přístup k výslechu dětí různých věkových kategorií?**

Odlišuji přístup, ale je to hrozně individuální, je rozdíl vyslýchat 8leté dítě nebo 14leté. Ale mohu mluvit pouze za sebe.

- 12. Jakým způsobem zohledňujete v taktice výslechu zvýšenou sugestibilitu dětí?**

Moc to nezohledňuji, děti mladší 10 let nevyslychám často, když už, tak se snažím otázky pokládat tak, abych jim nepodsouval odpověď, ale nějak speciálně se na to nezaměřuji.

13. Používáte často uzavřených otázek (odpověď ano/ne, žlutá/modrá)?

Vždycky nejdřív nechám dítě vypovídat samostatně, ale pokud je nutné, aby odpovědělo sudá nebo lichá, tak se zeptám.

14. Jak navazujete kontakt s vyslychaným při výslechu dítěte?

Je to problematické z ohledu taktiky výslechu. Snažím se mu říct, proč tam je, k čemu má vypovídat, aby se připravil a utřídil si myšlenky.

15. Jak často dochází k opakovanému výslechu dítěte? Jaké jsou k opakování výslechu nejčastější důvody?

Často k tomu nedochází, výjimečně samozřejmě ano. Vždy se snažíme výslech připravit tak, aby se nemusel opakovat, i kvůli nám, aby se proces neprotahoval. Výslech jako neodkladný úkon neprovádíme.

16. Jakým způsobem vyhotovujete protokol o výslechu (doslovný přepis, přeformulované odpovědi)? Kdo čte protokol dítěti v případě, že neumí číst?

Snažím se odpovědi přeformulovat tak, aby dávaly smysl, neměním povahu odpovědi. Vím, že by se to mělo dělat doslovně, ale mnohdy by to nedávalo smysl. Nezapisujeme nonverbální komunikaci dítěte. Já sám protokol dítěti čtu.

17. Jak byste zhodnotil právní úpravu v oblasti výslechu dětí a práv obětí (zvláště zranitelných obětí) trestného činu?

Myslím si, že právní úprava je dostatečná. Kdyby chtěl OSPOD nějak zasáhnout, problém s tím nemám, i když nemají přímo zákonnou možnost.

ROZHOVOR č. 4
s policistou obvodního oddělení

- 1. Jakým způsobem jste byl pro práci s dětmi a vedení jejich výslechu proškolen, resp. jaké je v tomto ohledu Vaše vzdělání?**

Vyloženě na výslech s dětmi jsem nebyl proškolen, ani ve škole (Policejní akademie) nám to nějak zvlášť nevysvětlovali. Učil jsem se vše za pochodu, od starších kolegů, byl jsem přítomen výslechu jako „přisedící“, abych to odkoukal.

- 2. Máte ve Vašem policejním obvodu speciální výslechovou místnost? Pokud nemáte, kde ve Vašem obvodě děti – svědky vyslýcháte?**

Nemáme speciální výslechovou místnost, ale máme hračky a podobné věci pro děti.

- 3. Vyslýcháte děti v domácím prostředí, příp. ve školce či kdekoli jinde, kde to dítě zná? Z jakého důvodu ANO / NE?**

U mladších dětí to má význam, ale u starších mi to smysl moc nedává.

- 4. Jakým způsobem vyhodnocujete, zda se budete dítě vyslýchat dle § 102 odst. 1 TŘ, tedy, že se předmětem výslechu budou okolnosti, jejichž oživování v paměti může mít nepříznivý vývoj na duševní vývoj dítěte?**

Správné posouzení toho, zda dítě bude vyslýcháno o těchto okolnostech je opravdu důležitý aspekt, může to u nich vyvolat negativní reakci. Je potřeba to zohledňovat, dá se říct, že OSPOD přibírám vždy, často výslech přerušuji, aby si dítě odpočinulo.

- 5. Jsou při výslechu dle § 102 odst. 1 TŘ přítomny vždy pracovníci OSPODu nebo někdy využíváte možnosti přibrat jiné vhodnou osobu (psychologa, pedagoga, psychiatra)? Z jakého důvodu ANO / NE?**

Já osobně jsem zatím neměl potřebu přizvat jinou osobu než OSPOD, ale kolegové již této možnosti využili často, určitě je to dobré u některých dětí, mít tam osobu navíc, které může důvěřovat.

- 6. Umožňujete rodičům přítomnost při výslechu (samozřejmě, pokud není podezření, že oni sami jsou pachatelé, spolupachatelé apod.)? Ptáte se dětí, zda by si přály, aby byl rodič přítomen jejich výslechu?**

Vždy před výslechem rodičům voláme, říkáme, že přijít můžou, ale poučíme je o tom, že pokud do výslechu budou jakkoli, i nonverbálně vstupovat, tak budou muset pryč.

- 7. Jakým způsobem provádíte úvodní poučení? Máte nějaké naučené fráze nebo poučení vždy individualizujete?**

Máme samozřejmě naučené fráze ze školy, ale u dětí to musíme hodně modifikovat. Záleží na věku, sociálním prostředí.

- 8. Jakým způsobem se vypořádáváte s návrhy na odložení / ukončení / přerušeni výslechu dle § 102 odst. 1 TR?**

Zatím s tím nemám zkušenost.

- 9. Jak často nahráváte výslechy dětí, resp. máte na to vůbec dostatečné technické prostředky a podmínky?**

Já sám výslechy nenahrávám. Prostředky na to máme, ale nikdy mi nepřišlo, že by šlo o případ, kdy bych si potřeboval zpětně poslouchat záznamy.

- 10. Dodržujete limitující ustanovení § 102 odst. 3 TR, které zavedlo povinnost klást dotazy dítěti pouze prostřednictvím orgánu činného v trestním řízení?**

V celém průběhu výslechu se ptám jen já, ke konci se zeptám, jestli k tomu někdo něco má. Pokud se někdo zeptá na něco, co by zafungovalo, dítě by se na základě toho dotazu rozpovídalo, nepřeformuloval bych to. Pokud by ale byl dotaz položen nevhodně, přeformuloval bych ho.

- 11. Jakým způsobem odlišujete svůj přístup k výslechu dětí různých věkových kategorií?**

Je třeba přístup odlišovat, nejen na základě věku, ale i na základě sociálního zázemí, původu rodičů.

- 12. Jakým způsobem zohledňujete v taktice výslechu zvýšenou sugestibilitu dětí?**

Je to problémový faktor, děti mají tendenci odpovídat tak, jak si myslí, že to je pro nás správně. Pokud jim dáme výčet nějakých možností / pojmů, většinou si zvolí tu poslední

věc, co řekneme. Musí se to zohledňovat, ale někdy ty otázky je třeba položit trochu sugestivně, protože dítě mnohdy neví, jak na obecně položenou otázku odpovědět. Snažím se to vyhodnocovat citem.

13. Používáte často uzavřených otázek (odpověď ano/ne, žlutá/modrá)?

Používáme, minimálně, ale ano. Snažíme se nechat dítě mluvit, ale občas se prostě jinak nedostaneme k věci.

14. Jak navazujete kontakt s vyslychaným při výslechu dítěte?

Rozhodně nikdy nepřejdeme rovnou na výslech. Posadíme je do čekárny, kde jsou s rodiči, OSPODem, chvíli se s nimi bavíme, co škola, kamarádi atd. Snažíme se o dítěti zjistit nějaké informace, abychom ze začátku ověřili, jak je způsobilé k výpovědi, zda mluví pravdu v běžných záležitostech.

15. Jak často dochází k opakovanému výslechu dítěte? Jaké jsou k opakování výslechu nejčastější důvody?

Mně se to moc často nestává.

16. Snažíte se, případně jak, opakovanému výslechu dětí předcházet?

Je nutné zjistit co nejvíc informací v prvním výslechu, takže musíme zapůsobit co nejlépe, aby řeklo pravdu. Snažíme se dítě vyslychat až jako jeden z posledních úkonů, abychom měli co nejvíce informací a věděli, na co přesně se případně ptát, co výslechem získat. V případě, že trestný čin oznámí dítě s rodičem, tak je samozřejmě prvotní podání vysvětlení a pak je bohužel zpravidla nutné učinit výslech.

17. Jakým způsobem vyhotovujete protokol o výslechu (doslovný přepis, přeformulované odpovědi)? Kdo čte protokol dítěti v případě, že neumí číst?

Oficiálně by to mělo být doslovně, ale není tomu tak. Dětem se snažíme pokládat otázky tak, aby tomu rozuměly, ale přepisujeme to do formálnější řeči. Obsahově to určitě neměníme. Nonverbální komunikaci nezapisuji. Já vždy protokol přečtu nahlas, ptám se, zda chtějí něco doplnit, přepsat. Poté protokol vytisknu, dáme to k přečtení, když dítě neumí číst, poprosíme OSPOD, aby protokol s dítětem prošel.

18. Jak byste zhodnotil právní úpravu v oblasti výslechu dětí a práv obětí (zvláště zranitelných obětí) trestného činu?

Myslím si, že díky zákonu o obětech trestných činů se to velmi zlepšilo, dřív oběť nebyla brána v potaz, nyní se to dost posunulo. Myslím si, že by OSPOD mohl mít klidně více aktivní úlohu, přece jen je tam od toho, aby dohlížel na průběh výslechu, aby chránil dítě. Na některých obvodech je problém, že nemají vyšetřovatele ženského pohlaví, takže je těžké zajistit právo oběti na výslech osobou stejného pohlaví. U nás vyšetřovatelku máme, ale ne vždy je možné to zajistit. Snažíme se i zajistit, aby při opakovaných výsleších byl stejný vyslýchající, nejen kvůli dítěti, ale i kvůli efektivitě a hodnotě opakovaného výslechu.

Zvláštnosti výslechu dětí

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá výslechem dětí, tedy osob mladších 18 let, v postavení svědka, případně i oběti trestného činu. K výslechu dětských svědků je třeba přistupovat zvlášť šetrně, neboť děti jsou pro svůj neukončený mentální a psychický vývoj velmi zranitelné a je u nich vyšší riziko sekundární viktimizace.

Diplomantka si klade za cíl své práce poskytnout čtenáři komplexní a ucelený soubor informací o problematice výslechu dětských svědků. Daná problematika má interdisciplinární charakter, proto práce obsahuje poznatky trestněprávní, kriminalistické, psychologické i viktimologické. Zároveň na základě rešerše a rozhovorů s policisty a sociálními pracovníky diplomantka hodnotí právní úpravu i výslechovou praxi, identifikuje nedostatky a snaží se předkládat možnosti jejich řešení.

První část práce obsahuje definici základních pojmů, se kterými diplomantka v práci dále pracuje, jedná se o pojmy dítě, oběť a zvlášť zranitelná oběť, viktimizace, svědek, výslech a výpověď.

Druhá část práce je zaměřena na právní úpravu dané problematiky. Diplomantka zmiňuje mezinárodní i unijní dokumenty, ale značnější pozornost věnuje úpravě tuzemské, a to zejména v trestním řádu a zákoně o obětech trestných činů.

Třetí kapitola blíže přibližuje zvláštnosti výslechu dětských svědků, přičemž se samostatně zaměřuje na osobu dítěte a vnější aspekty, které hrají při výslechu roli. Zároveň třetí kapitola poskytuje vhled do samotného průběhu výslechu.

Ve čtvrté kapitole diplomantka hodnotí právní úpravu i výslechovou praxi. V případě identifikovaných nedostatků zároveň diplomantka současně poskytuje svůj návrh řešení, kdy se mimo jiné opírá o judikaturu vnitrostátních soudů a Evropského soudu pro lidská práva.

Klíčová slova: výslech, dítě, zvláštnosti

The Specifics of Children Interrogation

Summary

The diploma thesis deals with interrogation of children, which means person under 18 years old, as witnesses, or even victims of crimes. The interrogation of child witnesses should be approached with special care, as children are very vulnerable to their unfinished mental and psychological development and have a higher risk of secondary victimization.

The graduate aims to provide the reader with a comprehensive set of information on the issue of questioning child witnesses. The issue has an interdisciplinary character, so the work contains criminal, forensic, psychological, and victimological knowledge. At the same time, on the basis of research and interviews with police officers and social workers, the graduate evaluates the legal regulation and interrogation practice, identifies shortcomings and tries to present possibilities for their solution.

The first part of the thesis contains the definition of basic terms with which the graduate works in the work. These are the terms child, victim and particularly vulnerable victim, victimization, witness, interrogation and testimony.

The second part of the work is focused on the legal regulation of the issue. The graduate mentions international and EU documents, but pays more attention to the regulation in the Criminal Procedure Code and the Act on Victims of Crime.

The third chapter takes a closer look at the specifics of the interrogation of child witnesses, focusing in particular on the person of the child and the external aspects that play a role in the examination. At the same time, the third chapter provides insight into the course of the interrogation.

In the fourth chapter, the graduate evaluates the legislation and interrogation practice. In the case of identified shortcomings, the graduate also provides her proposal for a solution, based, inter alia, on the case law of national courts and the European Court of Human Rights.

Key words: interrogation, child, specifics